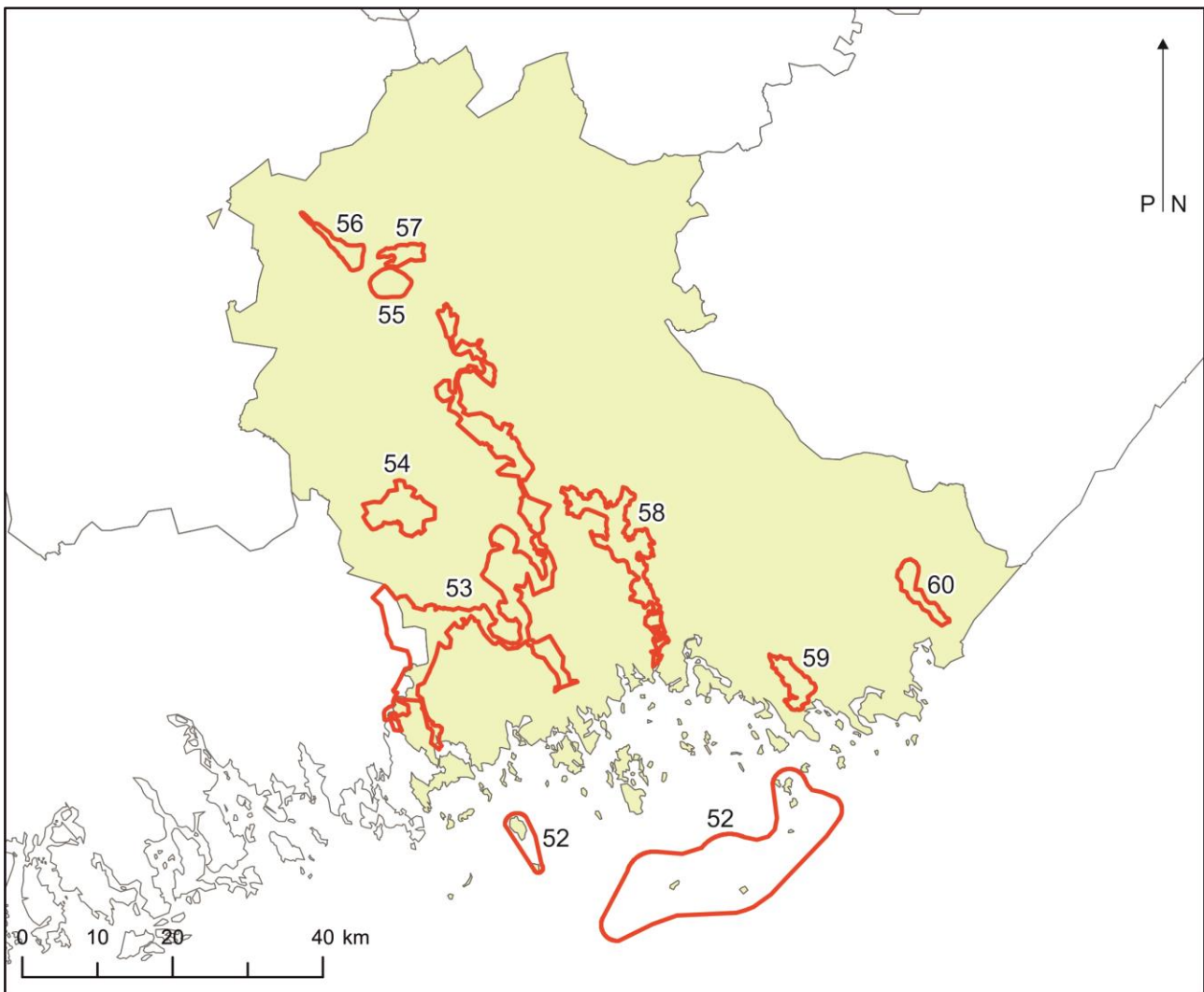

KYMENLAAKSO – KYMMENEDALEN

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (MAPIO-työryhmän ehdotus) © SYKE
Maakunnat – Lähde: Maanmittauslaitos
Nationellt värdefulla landskapsområden (MAPIO-arbetsgruppens förslag) © SYKE
Landskap – Källa: Lantmäteriverket

52. Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat	52. Östra Finska vikens skärgårdslandskap
53. Kymijokilaakson kulttuurimaisema	53. Kymmene älvdals kulturlandskap
54. Elimäen viljelymaisema	
55. Hiidenvuoren maisemat	
56. Kimolan kulttuurimaisema	
57. Jaalan kirkonseudun kulttuurimaisema	
58. Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema	
59. Klamilan kulttuurimaisema	
60. Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema	

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

52. Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat

Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat ovat luonnonoloiltaan ja kulttuurihistorialtaan huomattava maisemakokonaisuus. Alueen suurimmat saaret ovat erillisiä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (Kaunissaari–Ristisaari; Haapasaari; Tammio, 1995). Päivitysinventoinnin perusteella niistä muodostetaan yksi valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys, johon lisätään uusia saari- ja merialueita.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Hamina, Kotka, Pyhtää
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu
Pinta-ala	30 498 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 7 ha maatalousalueita: 1 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 372 ha rakennettuja alueita: 113 ha vesialueita: 29 005 ha

Luonnonpiirteet

Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat aukeavat Pyhtään, Kotkan ja Haminan edustojen saaristo- ja meri-alueella. Alueen kallioperä kuuluu Kaakkois-Suomen rapakimassiiviin, ja siinä on vaihtelevasti eri rapakivi-graniittityyppejä. Valtaosa alueen saarista on kalliisia, tyrskyjen ja jäiden silottamia ulkomeren saaria, joiden kallioperässä näkyy rapakivialueille tunnusomaista lohkareisuutta. Saarten maaperä on pääasiassa ohutta, paikoin hiekkaista moreenia. Kaunissaaresta Ristisaareen kulkeva saariketju on osa mantereelle saakka ulottuvaa katkonaista harjumuodostumaa. Kaunissaaressa harju kohoaa laakeaksi, laeltaan tasoittuneeksi hiekka- ja soraumuodostumaksi, jonka yhteydessä on hyvin säilyneitä muinaisrantoja ja hienoja hiekkarantoja. Kaunissaaren eteläpuolella harju muodostaa kapeita, lähes riuttamaisia saaria, joita ympäröivät vedenalaiset kivikot. Ristisaaressa harju madaltuu kalliokkojen väleihin kasautuneiksi hiekkamuodostumiksi.

Saaristomaisemakokonaisuuden suurimpia saaria ovat Kaunissaaren ja Ristisaaren ohella runsaat 20 kilometriä Kotkan kaakkoispuolella sijaitsevat Vanhankylänmaa, Haapasaari ja Kilpisaari sekä Haminan kaakkoispuolella sijaitsevat Tammio, Västari ja Kukio. Kaunissaari ja Ristisaari muodostavat oman selväpiirteisen kokonaisuutensa, jota ympäröivät laajat avovesialueet. Haapasaaren saaristo on rikkonainen, monien pienten saarien ja luotojen kirjoma saariryhmä, jonka eteläpuolella aukeaa Suomenlahden avomerialue. Haapasaaresta pienten saarten ketju jatkuu kaakkoon muodostaen Tammion saariryhmän ja sulautuen Virolahden saaristoalueeseen. Saarissa ei ole pintavesistöjä, mutta Risti- ja Kaunissaareissa on muutama pieni soistuma.

Saarien ympärillä aukeaa itäinen Suomenlahti, joka kuuluu Itämeren voimakkaimmin kuormittuneisiin ja rehevimpiin alueisiin. Ulkomerellä vesi on rannikkoalueita kirkkaampaa. Alueen vesi on vähäsuolaista, ja esimerkiksi rakkolevä kasvaa alueella pienikokoisempaan kuin läntisellä Suomenlahdella. Itäisen Suomenlahden kalalajisto poikkeaa Suomenlahden läntisistä osista. Saaristomaisemien kasvillisuus on pääasiassa niukkaa, mutta joissakin saarissa on reheviä lehtoja ja arvokkaita perinnebiotoopeja. Esimerkiksi Ristisaaren pohjoisosassa on runsaslajisia lehtoja. Myös mäntyvaltaisen Kaunissaaren eteläosissa kasvillisuus on poikkeuksellisen vehmasta, ja puulajistoa rikastavat jalot lehtipuut. Haapasaaren puusto on ensisijaisesti karua kalliomännikköä, joskin suojaisimmilla paikoilla kasvaa tuuheita lehtipuita. Tammion metsäalueet ovat tunnusomaisesti männikkövaltaisia, mutta saarella kasvaa myös lehtipuita. Monilla alueen saarilla on runsaasti kulttuurivaikutteisia kasveja, jotka esiintyvät esimerkiksi laidunnuksen synnyttämissä elinympäristöissä tai puutarhakarkulaisina asutuksen tuntumassa.

Kulttuuripiirteet

Kaunissaaren asutushistorian tiedetään ulottuvan ainakin 1560-luvulle, jolloin saarella oli kolme kalastajataloa. Pysyvä asutus vakiintui saarelle 1600-luvulla keskittyen etenkin Suurkylään. Kaunissaarelaisia ovat elättäneet kalastuksen ohella veneenveisto ja luotsitoiminta. Kaunissaari ja Ristisaari ovat olleet myös Suomenlahdella liikkuneiden sotajoukkojen leiri- ja tukikohtasaaria, joilta on löytynyt useita ryssänuuneja sekä muita sotilastoimintaan liittyviä rakennelmia. Kaunissaaren pohjoispäässä on 1880-luvulla rakennettu loisto.

Kaunissaaren kylä on syntynyt Suurlahden ja Pienlahden satamapaikkojen läheisyyteen. Kylässä on alkujaan ollut kolme kantataloa, mutta kylän rakenne on tiivistynyt tilanjakojen myötä. Kaunissaaren kylämaisemaa leimaavat puurakenteiset pientalot, tiiviisti aidatut pihapiirit ja puutarhat lehtevine kujineen, sekä lukuisat laiturit, venevajat ja ranta-aitat. Saaren vanhimmat rakennukset ovat 1800-luvulta. Joissakin saaren taloista asutaan edelleen ympärivuotisesti. Kaunissaaren perinteiset niittyaukeat ovat hiljalleen kasvamassa umpeen lampaidenhoidon loputtua, mutta saaren koulun vierellä on edelleen maisemallisesti merkittävä niittyaukea. Ristisaari on määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi.

Kaunissaaren kalastajayhdyskunnan varsinaista kukoistuskautta olivat 1900-luvun alkuvuosikymmenet. Saarella oli tuolloin lähes 30 taloa. Ympärivuotisten asukkaiden määrä kääntyi selvään laskuun 1960-luvulla, jolloin matkailuelinkeinon merkitys alkoi kasvaa alueella. Nykyisin valtaosa Kaunissaaren rakennuksista on lomakäytössä. Loma-asutukseen liittyvä uudisrakentaminen noudattaa rakentamisen perinteistä mittakaavaa suhteellisen hyvin. Hiekkarantojen reunustama Kaunissaari on myös retkikohde, jonka matkailupalveluihin kuuluvat kunnan ylläpitämä vierasvenesatama, kesäravintola, kahvila, kauppa, taidegalleria ja matkamuistomyymälä sekä majoituspalvelut.

Haapasaaren saariston varhaisin asutus sijaitsi Vanhankylänmaalla Haapasaaren länsipuolella. Haapasaareen asutus vakiintui viimeistään 1600-luvulla, jolloin saarella alkoi myös luotsitoiminta. Haapasaaren tulli aloitti toimintansa 1700-luvulla. Tuolloin saarelle rakennettiin myös ensimmäinen pooki. Haapasaarelaisten toimeentulo perustui aina 1900-luvulle saakka kalastukseen, hylkeenpyyntiin ja luotsitoimintaan. Saaren luot-

siasema lopetettiin vuonna 1966, ja muutkin perinteiset saaristolaiselinkeinot ovat hiipuneet viimeisten vuosikymmenien kuluessa. 1900-luvun alussa saarella asui yli 300 asukasta, mutta 1970-luvulla väkimäärä oli laskenut alle sataan. Nykyisin Haapasaarella asuu alle 20 ympärivuotista asukasta.

Haapasaaren kyläasutus on keskittynyt tiiviiksi ryppääksi saarta halkovan luonnonsataman, Kylälahden, ympärille. Saaren vanhin rakennuskanta sijaitsee Kylälahden länsipuolella, Vestinpuolella. Lahden itäpuolen, Uustinpuolen, rakennukset ovat uusjaon jälkeiseltä ajalta. Uustinpuolella sijaitsevat myös historialliselle ajalle ajoittuva mahdollinen uhrikivi sekä historiallinen hylky. Haapasaaren kylä on säilyttänyt perinteisen ja yhtenäisen ilmeensä, joka perustuu rantoja tiiviisti ympäröiviin rakennuksiin, venevajiin, laitureihin, verkkoaitoihin ja -puihin sekä pieniin kivaitoihin. Kylän vanhimmat rakennukset ovat todennäköisesti peräisin 1700-luvulta, mutta saaren rakennuskannan tunnusomaisimmat piirteet periytyvät 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta. Kylämaisemaa hallitsevat puinen länsitornillinen kirkko 1850-luvulta, vanha majakkarakennus (Puokki) vuodelta 1862, tulliasema vuodelta 1863 sekä entinen kansakoulurakennus vuodelta 1891. Puokin huipulle on rakennettu moderni merivartiotori.

Nykyisin Haapasaari on ennen kaikkea loma- ja matkailukohde, jossa on säilynyt vanhan kalastuskylän piirteitä ja rakenteita. Matkailua ja virkistyskäyttöä edistävät alueella toimiva kauppa sekä muut aktiviteetit ja palvelut. Haapasaarella sijaitsee myös pieni merivalvojen kouluttamiseen keskittynyt varuskunta sekä Rajavartiolaitoksen merivartiostasema passintarkastuspisteineen. Haapasaarelaisten hautausmaa sijaitsee Vanhan kylänmaalla. Haapasaaren lähisaarissa on runsaasti loma-asutusta sekä lomanvietto- ja satamapaikkoja.

Tammion kiinteän asutuksen historia ulottuu keskiajalle, mutta saaresta tunnetaan myös pronssikautinen hautaröykkiö. Tammiossa asui 1500-luvulla kaksi tai kolme perhekuntaa, mutta 1570-luvulla saari autioitui ilmeisesti venäläisten hyökkäyksen seurauksena. 1600-luvulla saarella oli satunnaista lyhytaikaista asutusta, kunnes Tammion kantaperheet asuttivat saaren 1600-luvun loppuun mennessä. 1800-luvun alkuun saakka tammiolaiset asuivat saarella kruununvuokralaisina maksaen kalavesiensä vuokran luotsitoiminnalla tai rahtaamalla kruunun tavaroita. Isonjaon päättyessä vuonna 1882 saarella oli 47 taloa. Toisen maailmansodan jälkeen saari on muuttunut lähinnä tammiolaisten sukujen lomanviettopaikaksi. Kalastus Tammiossa loppui 1950-luvulla, eikä saarella ole ympärivuotista asutusta.

Tammion kylän vanhat tonttimaat ovat levittäytyneet saaren pohjoiskärkeen, jossa Tammion saaristolaiskylä sijaitsee. Asutus sijoittui aluksi Joosenlahden ympärille suojaamaan sisäsatamaan, jossa jokaisella taloudella oli omat kala-aitat, venevajat, karjasuojat ja talousrakennukset. Kylän vanhaan rakennuskantaan kuuluu noin 40 asuinrakennusta ulkorakennuksineen. Suurin osa päärakennuksista on rakennettu ennen 1870-lukua, vanhimmat jo 1800-luvun alussa. Keltamullan sävyiset päärakennukset ovat ryhmittyneet tiiviisti kylään neljän pääkujan varteen. Vanhojen asuinrakennusten ohella Tammiossa ovat säilyneet entinen kansakoulu vuodelta 1891 sekä vuonna 1919 rakennettu seuratalo.

Maisemakuva

Itäisen Suomenlahden saaristomaisemissa vaihtelevat avomeren tuntumassa sijaitsevat kallioiset ja matalat ulkosaaret, niitä yhdistävät merialueet, luonnonsatamien ympärille rakentuneet vanhat kalastajakylät, puolustusvoimien ja linnoitushistorian luomat rakenteet sekä uusi loma-asutus. Harjumuodostuman osana syntynyt Kaunissaaresta Ristisaareen ulottuva saarijakso poikkeaa alueen karusta ja kalliosesta yleisilmeestä laajoine hiekkarantoineen ja suhteellisen runsaine kasvillisuuksineen. Maisemanähtävyyden puusto on pääosin karua, matalaa männikköä, mutta saarten suojaisimmissa paikoissa kasvaa reheviä lehtoja ja suuria lehtipuita. Joillakin saarilla on luontaisia rantaniittyjä sekä pitkäaikaisen karjanhoidon synnyttämiä niitty- ja ketoalueita.

Saarten kylät ovat säilyttäneet historialliset ominaispiirteensä. Niiden rakennuskanta on keskimäärin vanhaa. Asuinrakennusten lisäksi kylissä on runsaasti vanhoja venevajoja, ranta-aittoja, laitureita ja verkonkuivaukseen liittyviä rakennelmia. Kaunissaaren kylän perinteistä ilmettä elävöittävät risteilevien kujien ylle kaartuvat suuret lehtipuu. Haapasaaren maisemakuvaan liittyvät vastaavasti olennaisesti puutarhamaiset pihapiirit, kivaitojen ympäröimät peltolaikut sekä kirkon, koulun, majakan ja luotsiaseman kaltaiset arvorakennukset. Tammion kylän tunnusmerkkejä ovat keltaiset asuinrakennukset, vanha kulttuurikasvillisuus, syreenipensaat sekä paljaat silokalliot kujilla ja talojen ympärillä.

Haapasaaren ja Tammion kyläsaaria ympäröivät pienet, matalat ja loivapiirteiset kalliosaaret, joiden muotoja vesi ja jää ovat kuluttaneet. Kaunissaari ja Ristisaari erottuvat avomerellä laakeina ja metsäisinä saarina, joita yhdistää kapeiden harjusaarten ryhmä. Monissa saarissa on suhteellisen runsaasti pienimittakaavaista loma-

asutusta, joka ei riko alueen asutusmaiseman perinteistä rakennetta. Kyläsaaria ympäröi Itäisen Suomenlahden kansallispuisto, jonka kaukomaisemassa kohoavat Suursaaren vuorimaiset ääriviivat.

Arviointi

Itäisen Suomenlahden saaristomaisemat vanhoine kalastajakylineen muodostavat monipuolisen maisemanähtävyyden, jossa yhdistyvät arvokas meriluonto sekä perinteisten saaristolaiselinkeinojen synnyttämät kulttuuriympäristöt. Maisemanähtävyyden kulttuurisen ytimen muodostavat Kaunissaaren, Haapasaaren ja Tammion ainutlaatuiset, rakenteeltaan ja rakennuskannaltaan hyvin säilyneet kalastus- ja luotsikylät. Vanhojen kyläsaarten ympärillä on lukuisia pienempiä saaria sekä avovesialueita, jotka ovat sekä luonnonoloiltaan että maisemallisesti arvokkaita.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 16 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Kaunissaaren saaristokylä; Haapasaaren saaristokylä; Tammion ja Kuorsalon saaristokylät

Arvokkaat perinnebiotoopit: Pyhtään Ristisaari

KPU Kansallispuistot: Itäisen Suomenlahden kansallispuisto

LTA Luontotyyppipäätökset: Kukion lehmusmetsikkö

HSO Harjunsuojeluohjelma: Kaunissaaren–Suurkarinharju

Kansainvälisesti arvokkaat lintuvedet (IBA): Itäisen Suomenlahden kansallispuisto

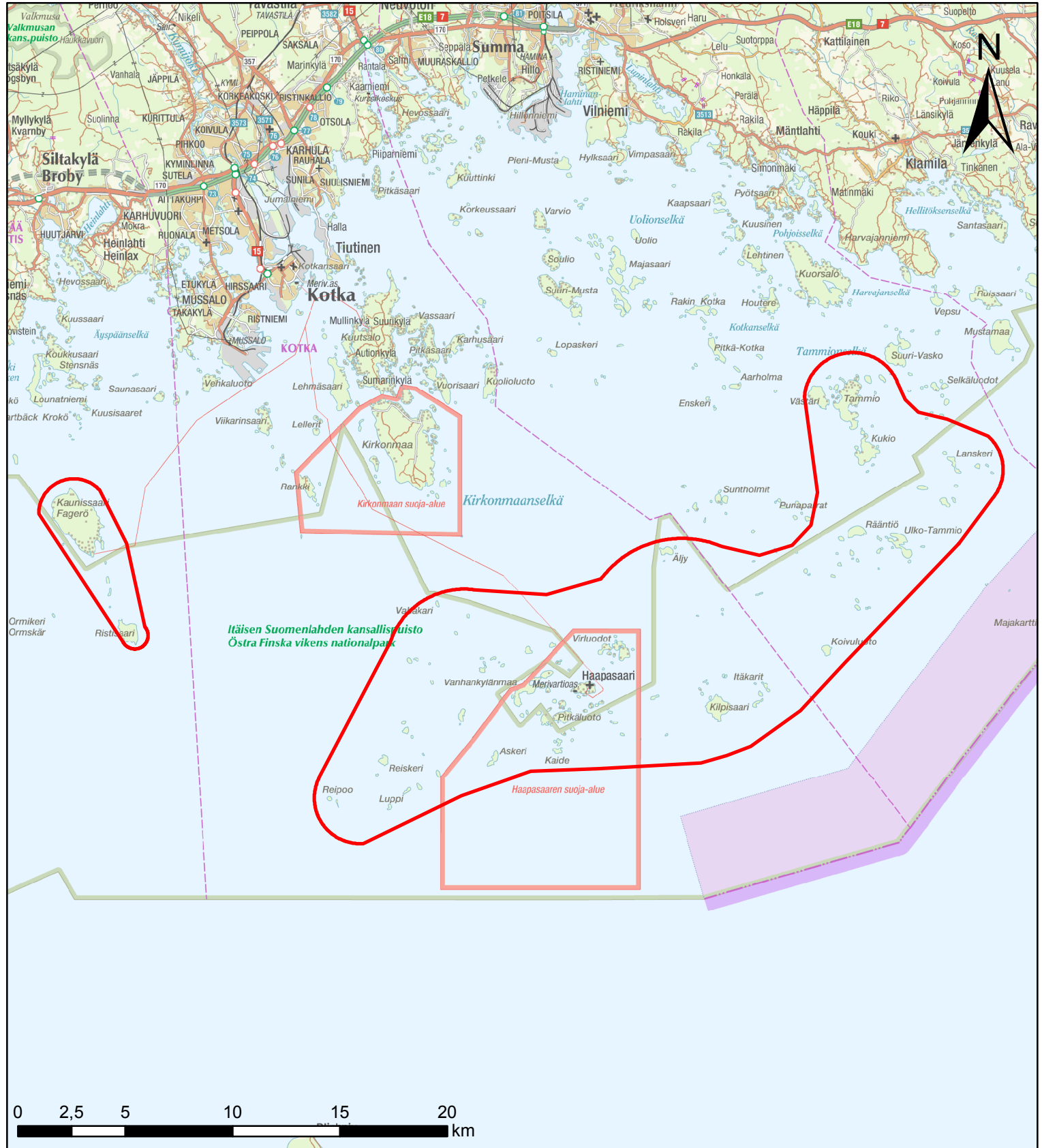
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Itäisen Suomenlahden saaristo ja vedet

Tiedot haettu 26.5.2015

Itäisen Suomenlahden saaristomaiset

Kunta: Hamina, Kotka, Pyhtää

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Bild: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

52. Östra Finska vikens skärgårdslandskap

Östra Finska vikens skärgårdslandskap är ett till sina naturförhållanden och sin kulturhistoria betydande landskapshelhet. Områdets största öar är separata nationellt värdefulla landskapsområden (Fagerö–Ristisaari; Aspö; Tammio, 1995). På basis av den uppdaterade inventeringen ska de, tillsammans med nya ö- och havsområden som läggs till området, bilda en nationellt värdefull landskapsseverdhet.

Landskap	Kymmenedalen
Kommun	Fredrikshamn, Kotka, Pyttis
Landskapsprovins	Södra kustlandet
Landskapsregion	Finska vikens kustregion
Area	30 498 ha, varav öppna våtmarker: 7 ha jordbruksmarker: 1 ha skog och halvnaturliga marker: 1 372 ha anlagda ytor: 113 ha vatten: 29 005 ha

Naturens särdrag

Östra Finska vikens skärgårdslandskap öppnar sig på skärgårds- och havsområdet utanför Pyttis, Kotka och Fredrikshamn. Områdets berggrund ingår i Sydöstra Finlands rapakivimassiv, och det innehåller en variation av olika rapakivigranittyper. Områdets öar är för det mesta klippiga öar på det öppna havet som nöttas kala av vågsvall och isar. Öarnas berggrund är rikt på stenblock, vilket är typiskt för rapakiviområden. Öarnas jordmån är mestadels tunn och delvis sandig morän. Ökedjan mellan Fagerö och Ristisaari är en del av en osammanhängande åsformation som sträcker sig ända till fastlandet. På Fagerö reser sig åsen till en plan sand- och grusformation med ett utjämnat krön, med välbevarade fornstränder och fina sandstränder. Söder om Fagerö bildar åsen smala, nästan revliknande öar som omges av undervattensgrynnor. På Ristisaari sänker sig åsen till sandformationer som hopat sig mellan klipporna.

Skärgårdslandskapshelhetens största öar förutom Fagerö och Ristisaari är Vanhankylänmaa, Aspö och Kilpisaari drygt 20 kilometer sydöst om Kotka samt Tammio, Västari och Kukio sydöst om Fredrikshamn. Fagerö och Ristisaari utgör sin egen markerade helhet som omges av stora områden av öppet hav. Aspös skärgård är en fragmentarisk ögrupp som utgörs av många små öar och skär, och söder om dem öppnar sig Finska vikens öppna hav. Från Aspö fortsätter kedjan av små öar sydösterut och bildar Tammios ögrupp som smälter samman med Vederlax skärgårdsområde. Öarna har inget ytvatten, men på Ristisaari och Fagerö finns några små sankmarker.

Runt öarna öppnar sig östra Finska viken som tillhör Östersjöns mest belastade och övergödda områden. Ute på det öppna havet är vattnet klarare än vid kusten. Områdets vatten är saltfattigt, och till exempel blåstången som växer på området är mindre till storleken än i västra Finska viken. Östra Finska vikens fiskarter skiljer sig från Finska vikens västra delar. Skärgårdslandskapens växtlighet är i regel knapp, men på vissa öar finns frodiga lundar och värdefulla vårdbiotoper. Till exempel på Ristisaaris norra del finns artrika lundar. Även på Fagerö, som mest täcks av tallskog, är växtligheten på öns södra delar ovanligt lummig, och trädens artrikedom ökas av ädla lövträd. Aspös trädbestånd är i första hand karg klipptallskog, även om lummiga lövträd växer på mer skyddade delar av ön. Tammios skogsområden är karakteristiskt mest tallskog, men det växer även lövträd på ön. På många öar på området finns det gott om kulturpåverkad vegetation som till exempel förekommer i habitat som uppkommit genom bete eller som trädgårdsrymlingar i närheten av bosättning.

Kulturella särdrag

Fagerös bosättningshistoria sträcker sig åtminstone till 1560-talet då det fanns tre fiskarhemman på ön. En permanent bosättning etablerade sig på ön på 1600-talet framför allt i Suurkylä. Förutom fiske har Fageröborna livnärt sig på båtbygge och lotsverksamhet. Fagerö och Ristisaari har även fungerat som läger- och basöar för krigstrupper som rört sig på Finska viken, och man har funnit flera ryssugnar och övriga konstruktioner som hör ihop med soldatverksamheten. I Fagerös norra ända finns en ledfyrt från 1880-talet.

Fagerö by uppkom i närheten av hamnplatserna i Suurlahti och Pienlahti. Ursprungligen hade byn tre stamhus, men bystrukturen har blivit tätare i och med gårdsfördelningen. Fagerös bylandskap karakteriseras av små trähus, tätt ingärdade gårdar och trädgårdar med lummiga alléer samt åtskilliga bryggor, båthus och strandbodas. Öns äldsta byggnader är från 1800-talet. Vissa av öns hus är fortfarande bebodda året om. Fagerös traditionella ängar håller så småningom på att växa igen då fårskötseln upphört, men bredvid öns skola finns fortfarande en landskapsmässigt viktig öppen ängsyta. Ristisaari har utnämnts till en nationellt värdefull vårdbiotop.

Fagerös fiskarsamhälles egentliga blomstringstid var 1900-talets första årtionden då det fanns nästan 30 hus på ön. Antalet åretruntboende började minska betydligt på 1960-talet då turismnäringens betydelse började växa på området. Nuförtiden är största delen av Fagerös byggnader i semesterbruk. Nybygget av fritidsbostäder följer byggandets traditionella skala relativt väl. Fagerö, som kantas av sandstränder, är även ett utflyktsmål, och i dess turismtjänster ingår en gästhamn som underhålls av kommunen, en sommarrestaurang, ett kafé, en affär, ett konstgalleri och souveniraffär samt inkvarteringstjänster.

Aspö skärgårds tidigaste bosättning låg i Vanhankylänmaa på Aspös västra sida. Aspös bosättning etablerades senast på 1600-talet då också lotsverksamheten på ön inleddes. Aspös tull inledde sin verksamhet på 1700-talet. Då byggdes även öns första båk. Ända fram till 1900-talet baserade sig Aspöbornas utkomst på fiske, säljakt och lotsverksamhet. Öns lotsstation stängdes 1966, och även de övriga traditionella skärgårdsnäringarna har sinat under de senaste årtiondena. I början av 1900-talet bodde över 300 personer på ön, men

på 1970-talet hade befolkningsmängden sjunkit till under hundra personer. Nuförtiden har Aspö färre än 20 invånare året om.

Aspös bybosättning har koncentrerat sig till en tät klunga runt naturhamnen Kylälahti som klyver ön. Öns äldsta byggnadsbestånd ligger väster om viken Kylälahti på Vestinpuoli. Öster om viken på Uustinpuoli är byggnaderna från tiden efter nyskiftet. På Uustinpuoli ligger även en eventuell offersten som dateras till den historiska tiden samt ett historiskt vrak. Aspös by har bevarat sitt traditionella och enhetliga utseende som grundar sig på byggnaderna, båthusen, bryggorna, nätstängsel och -stolpar samt små stengårdsgårdar som står tätt intill stränderna. Byns äldsta byggnader är sannolikt från 1700-talet, men byggnadsbeståndets mest kännetecknande drag på ön kommer från 1800-talet och början av 1900-talet. Bylandskapet domineras av en träkyrka med ett västligt torn från 1850-talet, den gamla fyrbyggnaden (Puokki) från 1862, tullstationen från 1863 och den gamla folkskolebyggnaden från 1891. På fyrens topp har man byggt ett modernt sjöbevakningstorn.

Nuförtiden är Aspö framför allt ett semester- och besöksmål där drag och strukturer från den gamla fiskarbyn har bevarats. Turismen och rekreationsbruket främjas av områdets affär samt övriga aktiviteter och tjänster. På Aspö ligger även en liten garnison som utbildar sjöbevakare samt gränsbevakningsväsendets sjöbevakningsstation med passkontroll. Aspöbornas begravningsplats ligger på Vanhankylänmaa. På de närliggande öarna finns gott om fritidsbostäder samt semester- och hamnplatser.

Tammios fasta bosättningshistoria sträcker sig till medeltiden, men på ön finns även ett gravröse från bronsåldern. På 1500-talet bodde två eller tre familjer på Tammio, men på 1570-talet ödelades ön, troligtvis som följd av en rysk attack. På 1600-talet hade ön sporadisk kortvarig bosättning tills Tammios stamfamiljer bosatte sig på ön innan slutet av 1600-talet. Till början av 1800-talet bodde Tammioborna på ön som kronans hyresgäster, och de betalade hyra för fiskevattnen genom lotsverksamhet eller genom att frakta varor för kronans räkning. Då storskiftet avslutades 1882 fanns det 47 hus på ön. Efter andra världskriget har ön främst använts som Tammiosläkternas semesterställe. Fisket på Tammio upphörde på 1950-talet, och ön har ingen åretruntbosättning.

Tammio bys gamla tomtmarker har spridit ut sig till öns norra spets där Tammio skärgårdsby ligger. Till att börja med placerades bosättningen runt viken Joosenlahti i den skyddade inhamnen där varje hushåll hade egna fiskebodar, båthus, djurstall och hushållsbyggnader. Till byns gamla byggnadsbestånd hör ca 40 bostadshus med uthus. Största delen av huvudbyggnaderna byggdes innan 1870-talet, de äldsta redan i början av 1800-talet. Huvudbyggnaderna, som är målade med gulmylla, har grupperats tätt längs byns fyra huvudgränder. Förutom de gamla bostadshusen har även Tammios före detta folkskola från 1891 och det år 1919 byggda föreningshuset bevarats.

Landskapsbild

I Östra Finska vikens skärgårdslandskap varierar de låga klippiga utöarna som ligger nära det öppna havet, sjöområdena som förenar dem, gamla fiskarbyar som byggts kring naturhamnar, försvarsmaktens och befästningshistorians strukturer samt ny fritidsbosättning. Ökedjan mellan Fagerö och Ristisaari som uppkommit som en del av en åsformation skiljer sig från områdets karga och klippiga landskap med sina vida sandstränder och relativt ymniga växtlighet. Landskapssevärdhetens trädbestånd består i huvudsak av karga låga tallskogar, men på öarnas mer skyddade delar finns frodiga lundar och stora lövträd. På en del av öarna finns naturliga strandängar samt ängar och torrängar som uppkommit genom boskapsskötsel.

Öarnas byar har bevarat sina historiska särdrag. Deras byggnadsbestånd är i genomsnitt gammalt. Förutom bostadshusen har byarna flera båthus, strandbodar, bryggor och strukturer för att torka nät. Fagerö bys traditionella utseende livas upp av stora lövträd som står som valv över de kryssande gränderna. En väsentlig del av Aspös landskapsbild är de trädgårdslika gårdsplanerna, små åkrar omgivna av stengårdsgårdar samt värdebyggnader så som kyrkan, skolan, fyren och lotsstationen. Kännetecknande för Tammio by är de gula bostadshusen, den gamla kulturväxtligheten, syrenbuskarna samt de bara rundhållarna i gränderna och runt husen.

Aspös och Tammios byöar omges av små, låga och flacka klippöar som formats av vatten och is. Fagerö och Ristisaari kan urskiljas på det öppna havet som flacka och skogiga öar som förenas av en grupp smala åsöar. På många av öarna finns relativt mycket fritidsbosättning i liten skala som inte bryter mot den traditionella strukturen i områdets bosättningslandskap. Byöarna omges av Östra Finska vikens nationalpark, och vid horisonten reser sig Hoglands berglika konturer.

Bedömning

Östra Finska vikens skärgårdslandskap med sina gamla fiskarbyar utgör en mångsidig landskapssevärdhet där en värdefull havsnatur kombineras med kulturmiljöer som skapats av de traditionella skärgårdsnäringarna. Landskapssevärdhetens kulturella kärna utgörs av Fagerös, Aspös och Tammios unika fiske- och lotsbyar med välbevarade strukturer och byggnadsbestånd. Runt de gamla byöarna finns åtskilliga mindre öar och områden med öppet vatten med värdefulla naturförhållanden och landskap.

Objekt i fornlämningsregistret: 16 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Fagerös skärgårdsby; Aspös skärgårdsby; Tammio och Kuorsalö skärgårdsbyar

Värdefulla vårdbiotoper: Pyttis Ristisaari

KPU Nationalparker: Östra Finska vikens nationalpark

LTA Naturtypsbeslut: Kukio lindskog

HSO Programmet för skydd av åsar: Kaunissaaren–Suurkarinharju

Internationellt värdefulla fågelområden (IBA): Östra Finska vikens nationalpark

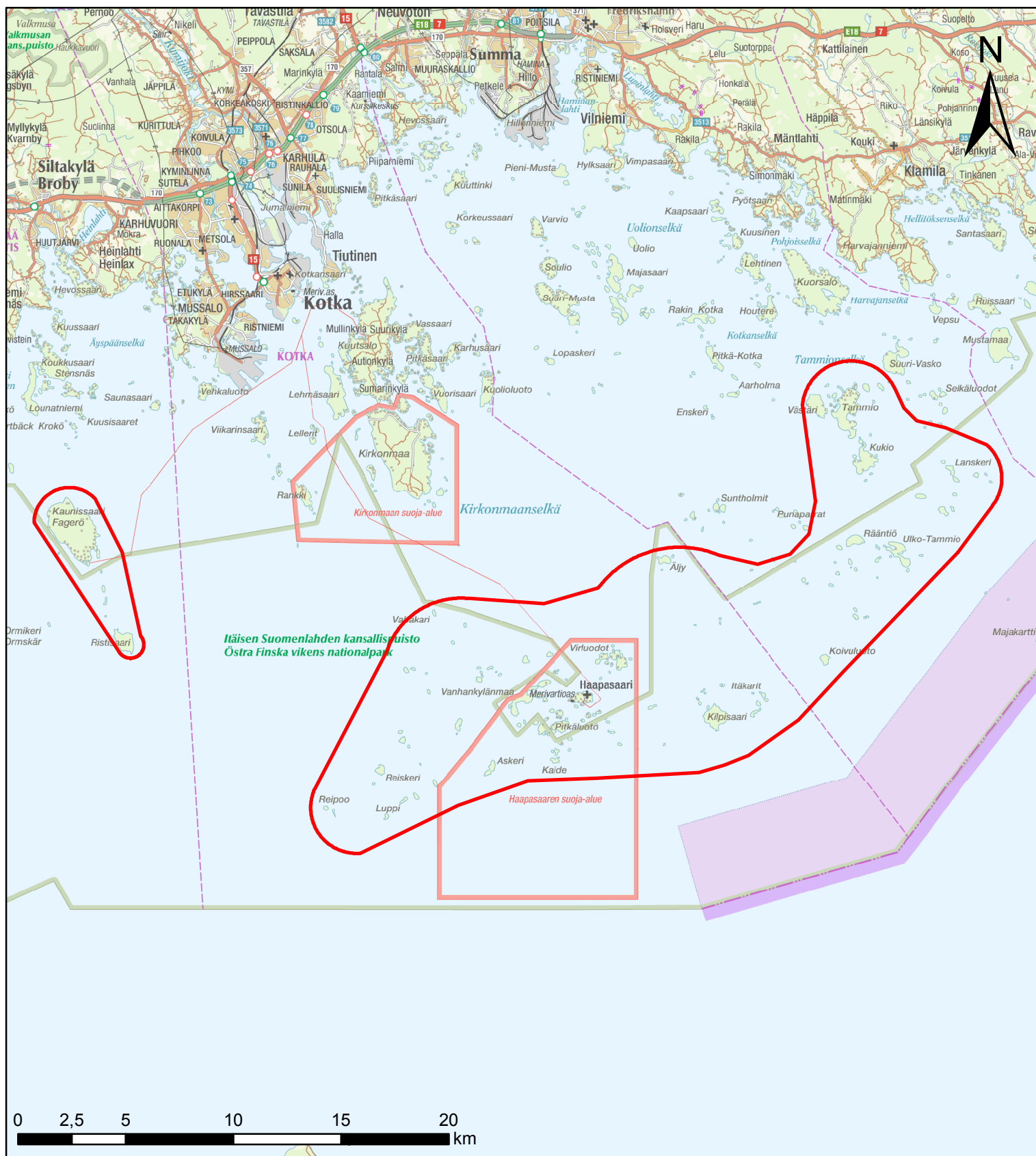
Områden i FI Natura 2000-nätverket: Östra Finska vikens skärgård och vatten

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

Östra Finska vikens skärgårdslandskap

Kommun: Fredrikshamn, Kotka, Pyttis

Landskap: Kymmenedalen

Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

53. Kymijokilaakson kulttuurimaisema

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja maisemakokonaisuus, jonka varrella on historiallisesti monikerroksisia kylä- ja viljelymaisemia, huomattavia teollisuuskeskittymiä sekä arvokkaita luonnonympäristöjä. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Kymijoen laakso, 1995), jonka rajausta laajennetaan inventoinnin perusteella Kouvolan Oravalaan saakka. Alueen rajausta on tiivistetty tai laajennettu monin paikoin nykyisen maankäytön mukaisesti.

Maakunta	Kymenlaakso, Uusimaa
Kunta	Kotka, Kouvola, Loviisa, Pyhtää
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa, Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu, Kaakkoinen viljelyseutu, Suomenlahden rannikkoseutu, Lounais-Savon järvisseutu
Pinta-ala	25 942 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 546 ha maatalousalueita: 10 004 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 9 176 ha rakennettuja alueita: 1 854 ha vesialueita: 4 361 ha

Luonnonpiirteet

Päijänteen vesiä Suomenlahteen kuljettava Kymijoki on vuolas virta, jonka leveä uoma laajenee monin paikoin leveiksi suvannoiksi ja jopa laajahkoiksi järviksi. Maisema-alueen pohjoisosissa jokiuoma on melko yhtenäinen, mutta alajuoksullaan Kymijoki muuttuu mutkikkaammaksi ja haarautuu lopulta Ahvionkosken ja Kultaankoskien alapuolella useaksi uomaksi. Kultaankoskien eteläpuolella joen haarat muodostavat läntisen Hirvikoskenhaaraan ja itäisen Pernoonhaaran. Nämä jokihaarat jakaantuvat edelleen viiteen suuhaaraan, jotka laskevat mereen Pyhtään ja Kotkan kohdalla. Suuhaarasta riippuen Kymijoen pituus on 184–204 kilometriä.

Päijänteen vedet alkoivat virrata Kymijokeen noin 6 000–7 000 vuotta sitten Muinais-Päijänteen murettua lasku-uoman Salpausselkien läpi. Nykyisen muotonsa Kymijoki sai noin 1 000 vuotta sitten Päijänteen nykyisen purkautumisreitit synnyttyä Konniveden eteläpään Toiselle Salpausselälle. Jokilaakso on maisema-alueella pääasiassa tasaista savikkoa, mutta etenkin alajuoksulla uoman varteen ulottuu myös kallioisia ja moreenin peittämiä aloja sekä hiesumaita. Jokilaaksoa reunustavat metsäiset kalliosaarekkeet ja paikoin erittäin laajat suoalueet. Kouvolassa aluetta halkoo Ensimmäisen Salpausselän reunamuodostuma, jonka eteläpuolella jokilaaksoa sivuavat myös katkonaiset ja osin jäsentymättömät hiekka- ja sorajaksot.

Kymijoessa on useita koskia, joista osa on valjastettu vesivoiman tuotantoon. Huomattavia koskia on muun muassa Pernoon tienoilla sekä Hirvikoskelta pohjoiseen ulottuvan yli viiden kilometrin mittaisella jokiosuudella. Kymijoki oli 1900-luvun alkuun tultaessa Suomen etelärannikon merkittävin vaelluskalajoki, mutta patojen, perkausten ja jokivarrelle rakentuneen teollisuuden myötä Kymijoen luontaiset vaelluskalakannat ovat romahtaneet. Joitakin kadonneita kalakantoja on saatu elvytettyä kalaportaiden ja istutusten avulla.

Maisema-alueen kallioperä muodostuu rapakivigraniiteista, pääosin viborgiitista. Lisäksi murroslinjojen halkomassa kallioperässä on pyterliittiä sekä vähäisemmässä määrin tasarakeista rapakivigraniittia. Alueen metsäkasvillisuus vaihtelee karuhkoista kangasmaista pieniin lehtomaisiin metsiköihin. Keskimäärin jokilaakson kasvillisuus on rehevää ja monipuolista. Anjalankosken eteläpuolella Kymijoki muodostaa useita erilaisia vesielinympäristöjä matalikoista yli kymmenmetrisiin syvänteisiin ja nopeavirtaisista koskista järvimäisiin laajentumiin. Alueella on myös huomattavia rantalehtoja, suurruohovaltaisia tulvametsiä, kivikko- ja ruovikkorantoja sekä suoalueita.

Maisema-alueen pohjoisosissa, Ensimmäisen Salpausselän tuntumassa sijaitsee useita pieniä arvokkaita luontokohteita. Tammirannassa, lähellä Kymijoen rantaa on hyönteislajistoltaan huomattava Korian varuskunnan entinen ampumarata. Ampumaradan lähellä sijaitsevat myös Keltin ja Ahkojan rantalehdot, jotka ovat Kaakkois-Suomen harvoja rakentamattomina ja kasvillisuudeltaan luonnontilaisina säilyneitä rantalehtoja. Junkkarinjärven rannalla kohoava Junkkarinvuori on luonnonarvoiltaan hyvin arvokas kallioalue. Pyhtään ja Kotkan rajalla sijaitseva Valkmusan keidassuoalueelle perustettu kansallispuisto sivuaa maisema-alueen rajausta.

Kulttuuripiirteet

Kymijokilaakson kulttuurimaisemalla on pitkä historia, jota kuvastavat muun muassa useat kivikaudelta periytyvät asuinpaikat. Eri-ikäisiä muinaisjäännöksiä tunnetaan erityisesti Voikkaalta ja Korian eteläpuoliselta viljelystasangolta, Hurukselan kylästä, Anjalankosken historiallisesta ympäristöstä, Hirvikoskelta ja Ahvenkoskelta. Myös alueen kiinteä asutus on pitkäaikaista. Esimerkiksi Kymijoen keskijuoksu on asutettu pysyvästi jo 1400-luvulla.

Kymijokilaaksolla on pitkä rajahistoria. Jokea ja sen ympäristöä on pidetty muun muassa hämäläisten ja karjalaisten rajana. Turun rauhnan (1743) jälkeen joki toimi Ruotsin ja Venäjän välisenä rajana vuoteen 1809 asti. Vanhan Suomen alueiden yhdistyttyä muuhun Suomeen vuonna 1812 Kymijoki muodosti lääninrajan vuoteen 1949 saakka. Rajahistoria näkyy alueen maisemassa ennen kaikkea sotahistoriallisina muistomerkkeinä. Esimerkiksi Värälässä sijaitsee ruotsalaisten vuonna 1789 rakentamana kenttälinnoitus. Rajajoen historiasta kertovat myös Ahvenkosken 1700-luvulla perustettu raja- ja ylityspaikka sekä maisema-alueen tuntumassa Kotkassa sijaitseva Kymminlinnan linnoitus.

Viljavaan jokilaaksoon on syntynyt useita arvokkaita kartanomiljöitä. Kartanoista huomattavin on Anjala, joka on perustettu Ankkapurhan koskimaisemaan 1600-luvulla. Kartano toimi 1700-luvulla yhtenä Wredesuvun pääkartanoista, ja sen tuntumassa sijaitsi Anjalan kappeliseurakunnan kappeli. Anjalasta tuli rajakartano Turun rauhnan myötä vuonna 1743. Kustaa III:n sodan aikana kartanossa allekirjoitettiin niin sanottu Anja-

lan liittokirja, jossa 113 ruotsalaista ja suomalaista upseeria vetosivat kuninkaansa sotapolitiikkaa vastaan. Anjalan vanha kartanorakennus paloi venäläisessä tykistötulella vuonna 1789. Kartanon nykyinen päärakennus on rakennettu 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Anjalan mailla toimii nykyisin Anjalan maatalousoppilaitos. Kartanokulttuuria edustavat Anjalassa myös Kouvolan Takamaalla sijaitseva Rabbelugn ja Muhjärven rannalle rakennettu Wredeby laajoine viljelyksineen ja koivukujineen.

Anjalan pohjoispuolella, Värälänkosken rannalla sijaitsee historiallisesti merkittävä Värälän kartano, jonka yhteyteen rakennetussa rauhantemppelissä solmittiin Kustaa III:n sodan päättänyt rauha vuonna 1790. Kartanon silloinen päärakennus sijaitsi noin puoli kilometriä nykyisestä, vuonna 1906 rakennetusta päärakennuksesta alajuoksulle päin. Muita Kymijokilaakson kartanoita ovat vuonna 1671 rälssiksi perustettu Oravalan kartano Kouvolan pohjoispuolella, Alakylän perinteisen kylämaiseman tuntumassa sijaitseva Kouvolan kartano, Värälästä erotettu Tolkkilan rälssi, Teutjärven rannalla sijaitseva Hämeenkylän kartano sekä Ahvenkosken rajanylityspaikan tuntumassa sijaitseva Ahvenkosken kartano. Monien kartanoiden mailta on lohkotettu 1900-luvulla asutustiloja, jotka muodostavat oman kerrostumansa Kymijokilaakson asutusmaisemaan.

Jokilaakson asutusmaiseman historiallinen monitasoisuus näkyy kenties parhaiten Hurukselan kylässä. Muhjärven itäpuolella sijaitsevassa kylässä on ollut asutusta jo esihistoriallisena aikana, jolloin kylä muodostui Kymijoen silloiseen suistoon. Hurukselan nykyinen tiivis asutus sijaitsee kyläraitin varrella, ja kylän pellot on raivattu vanhojen suistojokien erottamille saarille. Raitti ja tonttijako ovat säilyneet historiallisessa asussa, ja kylästä löytyy runsaasti arvokkaita rakennuksia. Vanhaa kyläasutusta on säilynyt myös esimerkiksi Ahviossa, Vastilassa ja Viirilässä.

Vanhojen kyläpaikkojen ohella Kymijokilaakson keskiaikaisesta historiasta kertoo Pyhtään valkorappauskainen kirkko, joka sijaitsee Suuren Rantatien (Kuninkaantien) ja Kymijoen läntisen suuhaaran yhtymäkohdassa. Pyhtään laaja emäseurakunta tunnetaan jo 1300-luvun lopulta, ja kirkon vanhimmat osat on ajoitettu 1460-luvulle. Kirkosta luoteeseen sijaitsee keskiaikaisella paikallaan pysynyt pappila, jonka nykyinen, empiretyylinen päärakennus on rakennettu vuonna 1835. Pyhtään kirkonkylän rakennuskanta on vaihtelevaa, ja kirkonseudun maisemassa on myös rapistuvia liikerakennuksia. Pyhtään kirkon ja pappilan kupeesta avautuu vesireitti Suomenlahdelle Strukan kanavan kautta. 1900-luvun alussa rakennettu Strukan sulku on Suomen ainoa käytössä oleva käsikäyttöinen merisulku.

Maisema-alueella on useita historiallisia tiemaisemia. Jokivartta seurailevat maantiet ovat monin paikoin säilyttäneet viehättävät maastoa myötäilevät linjauksensa. Maisemallisesti arvokkaita osuuksia on muun muassa Vastilan tienoilla sekä Myllykosken pohjoispuolella, jossa Kymijoen itärantaa seuraileva vanha rantatie noudattelee valtakunnan rajan vartiopolun reittiä 1700-luvulta. Ahvenkoskella alueen läpi kulkee Suuri Rantatie, johon liittyvä Savukosken yksinivelinen betoninen kaarisilta on tiemuseokohde. Muita arvokkaita siltakohteita ovat Korian rautatiesillat vuosilta 1870 ja 1925. Aluetta halkovat nykyisin myös monet uudet väylät, joista laajin on Ahvenkosken historiallista ympäristöä sivuava, moottoritieksi parannettu Valtatie 7.

Kymijoki ei ole koskaan muodostunut yhtenäiseksi vesiliikennereitiksi koskisuutensa takia. Teollisuudelle joen koskijaksot ovat kuitenkin tarjonneet tärkeän voimanlähteen satojen vuosien ajan. Korkeakosken sahamylly tunnettiin jo 1500-luvulla, ja Ruotsinpyhtään alueella sijaitsevaan Strömforsin historiallisesti arvokas ruukki perustettiin vuonna 1698. Strömforsissa on useita hyvin säilyneitä teollisuusrakennuksia ja työväen asuinrakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta. Ruukki on suosittu matkailukohde, jossa voi tutustua muun muassa teollisuushistorialliseen museoon ja vanhaa rakennusperinnettä myötäileviin käsityöläispajoihin. Alueen teollisuushistoriaa kuvastavat myös useat voimalaitokset, joista esimerkiksi vuonna 1933 valmistunut Ahvenkosken voimala on arvokas teollisuushistoriallinen monumentti.

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa Kymijokilaaksoon nousi useita puunjalostuksen suurteollisuuskeskittyviä, joihin kuljetettiin puuta Päijänteeltä. Jokilaakson puunjalostusteollisuuden ketju ulottuu Voikkaalta Kuusankosken kautta Myllykoskelle ja Inkeröisiin. Teollisuustaajamissa näkyy puutavarateollisuuden kehittyminen höyrysahoista turbiinien pyörittämiin puuhiomoihin sekä suuriin selluloosatehtaisiin. Tehtaiden ympäristöön on rakennettu laajoja ja yhtenäisiä yhdyskuntia, joiden asuntojen sijainnista, ulkoasusta, koosta ja varustetasosta on voinut päätellä niiden haltijoiden aseman tehtaassa. Teollisuusmaisemassa näkyy myös suomalaisen metsäteollisuuden 2000-luvun rakennemuutos, jonka myötä alueen tehtaita on suljettu.

Kymijokilaakson elinkeinorakenne on monipuolinen. Entiset teollisuusyhdyskunnat ovat muuttuneet palvelu- ja maaseutualueiksi ja maaseutualueelle on noussut taajamamaista asutusta. Myös matkailu- ja virkistyselinkeinot ovat muuttuneet aiempaa tärkeämmiksi. Maatalous on kuitenkin säilyttänyt tärkeän roolin kautta jokilaakson. Uutena maatalouden muotona alueelle on vakiintunut aktiivinen hevostalous. Kymijokilaaksossa on säilynyt

kaksi maakunnallisesti arvokasta perinnebiotooppia, Mammulanmäen kallioketo Hurukselassa sekä Pyhtään Maari. Vanhoja perinnebiotooppeja on myös Vastilassa ja Teutjärven rannalla.

Maisemakuva

Kymijokilaakson kulttuurimaisema koostuu monimuotoisista jokivarsimaisemista, jotka ulottuvat Ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolelta Suomenlahdelle. Laajimmat viljelymaisemat aukeavat pohjoisessa Salpausselän ja Myllykosken välisillä savikoilla, jossa pellot reunustavat Kymijoen rantoja avarimmillaan usean kilometrin levyisenä vyöhykkeenä. Laajoja viljelyksiä on myös Muhjärven ja Teutjärven ympäristössä. Jokivarren keskijuoksun viljelymaisemia luonnehtivat suuret kartanot ja niitä ympäröivät yhtenäiset viljelyalat. Kymijoen keski- ja alajuoksujen viljelyalat ovat selvästi pienipiirteisempiä.

Kulttuurimaiseman ydin on itse Kymijoki, joka laajenee paikoin järvialtaiksi tai jakautuu moniksi haaroiksi. Jokivarressa näkyy hyvin Kymijoen suistokehitys. Esimerkiksi Hurukselan kylässä perinteistä kyläkuvaava elävöittävät useat joen vanhalle suistoalueelle syntyneet uomat. Jokilaakson kulttuurivaikutteiseen maisemaan tuovat vaihtelua myös koskiset jokiosuudet sekä monenlaiset ranta- ja vesistöalueiden luontotyytit.

Kokonaisuudessaan alue on moni-ilmeinen ja kulttuurihistorialtaan rikas. Huomattavan kartanokulttuurin ja viljelyhistorian ohella jokilaaksossa on runsaasti teollisuushistoriallisia arvokohteita. Alueen maatalousmaisemassa vaihtelevat perinteiset pienimuotoiset viljelynäkymät, monokulttuurinen suurviljelymaisema sekä kaupunkialueiden lähellä nousseet taajamamaiset asuinalueet. Osa alueen uusista tielinjoista rikkoo muutoin varsin ehyttä maisemakuvaavaa.

Arviointi

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja ja arvokas kokonaisuus, jota luonnehtivat historiallinen maaseutuasutus kartanokulttuureineen, laajat viljelyalueet, monipuoliset luontokohteet sekä huomattavat teollisuushydyksennäköiset alueet. Alueen kulttuurimaiseman olennaisimpia arvotekijöitä ovat laajat avoimet näkymät, monet perinteisestä kylä- ja elinkeinorakenteesta kertovat maisemat sekä kulttuurihistorialliset arvokohteet. Kymijokilaaksossa on useita merkittäviä luontokohteita, joiden arvot on turvattu erilaisin luonnonsuojelustatuksin.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 161 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Strömforsin ruukkiyhdykskunta; Kymijoen rajalinna; Ahvenkosken historiallinen ympäristö; Pyhtään kirkko ja pappila; Elimäen kartanot ja viljelymaisema (Hämeenkylä); Anjalan historiallinen ympäristö; Hurukselan kylä; Myllykosken teollisuusympäristö; Korian sillat; Korian kasarmi-alue; Kuusankosken–Kymintehtaan teollisuusympäristö; Voikkaan tehtaat; Suuri Rantatie

Arvokkaat perinnebiotoopit: Mammulanmäen kallioketo; Kotkan Lehmäsaaren kaakkoisrannan niitty; Pyhtään Maari; Bottaksen niitty; Messinkäärty

KPU Kansallispuistot: Valkmusan kansallispuisto

LTA Luontotyyppipäätökset: Kymintehtaan rantavaahterikko; Tykkimäen vaahterikko; Halkolansaaren lehmusmetsikkö

YSA Yksityismaiden suojelutalueet: Riissuon luonnonsuojelutalue; Myllypuron lehdon luonnonsuojelutalue; Ruotsulan Redutti (luonnonsuojelutalue); Laut-Valkaman rinnelehto; Honkasaaren luonnonsuojelutalue; Suutarinsaaren luonnonsuojelutalue; Kilpirannan Saarnilehto luonnonsuojelutalue; Ulvin luonnonsuojelutalue; Toivolan luonnonsuojelutalue; Työslahden luonnonsuojelutalue; Varkahon luonnonsuojelutalue; Varkaho I luonnonsuojelutalue; Lähderannan luonnonsuojelutalue; Saarelan luonnonsuojelutalue; Saniaisrannan luonnonsuojelutalue; Napan Ahkojansuon luonnonsuojelutalue; Lehtolan tikkaranta; Mossatorpan luonnonsuojelutalue; Tikkalehto; Suvian rantalehto; Niilolan lehtojensuojelutalue; Huovilan luonnonsuojelutalue; Rantapellon luonnonsuojelutalue; Haapaniemen luonnonsuojelutalue; Piensaaren luonnonsuojelutalue; Pentsojan puronvarsilehto; Mökki Koivikko; Varkahoi; Ronikko; Riissuonlahti; Vittossaaren luonnonsuojelutalue; Luhtaniitty; Vittossaaren luonnonsuojelutalue II; Lakioisaari; Luhtasaaren luonnonsuojelutalue; Jaakonsaari; Vaarinsaari; Mossatorp; Sipulikallion luonnonsuojelutalue; Peurain Kuusilehto; Myllypuron luonnonsuojelutalue

MRA Määräaikaiset yksityismaiden suojelutalueet: Adamsin luonnonsuojelutalue; Niittysaari

HSO Harjujensuojeluohjelma: Santaniemenharju ja Skagsande

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Keltin rantalehto; Pentsojan puronvarsilehto

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Muhjärvi; Teutjärvi ja Suvijärvi; Laajakoskenjärvi; Ahvenkoskenlahti; Santaniemen-
selkä–Työslähti–Ahvenkoskenlahti

KLO Kansallis- ja luonnonpuistojen kehittämisohjelma: Kananiemensuon kansallispuisto

SSO Soidensuojeluohjelma: Suurisuo–Karjasuo–Papinsaari

KOS Koskiensuojelulla suojellut vesistöt: Kymijoki Hirvijärven ja Tammijoen välillä; Ahvionkoski, Kulaaankoski ja Pernoonkosket; Kymijoen alaosa Koivukosken alapuolelle; Kivijärven reitti

Ramsar-alueet: Valkmusan kansallispuisto

Kansainvälisesti arvokkaat lintuvedet (IBA): Teutjärvi–Suvijärvi

KAO Arvokkaat kallioalueet: Pakanavuori–Vuohivuori; Junkkarinvuori; Kirkkokallio–Sipulikallio

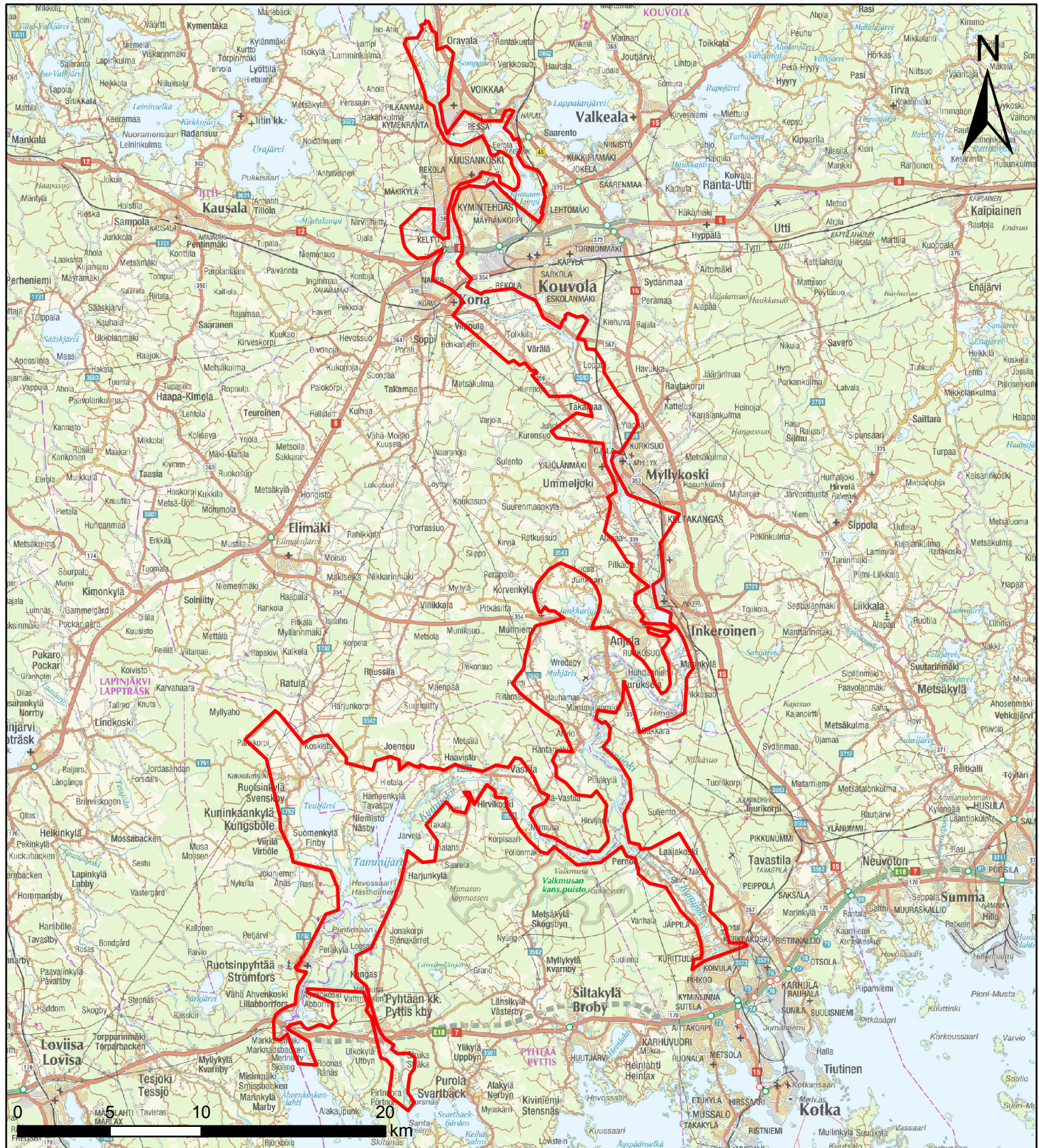
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Keltin ja Ahkojan rantalehdot; Tammirannan vanha ampumarata; Valk-musa; Junkkarinvuori; Kymijoki; Teutjärven ja Suvijärven lintuvedet

Tiedot haettu 26.5.2015

Kymijokilaakson kulttuurimaisema

Kunta: Kotka, Kouvola, Loviisa, Pyhtää

Maakunta: Kymenlaakso, Uusimaa

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Bild: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

53. Kymmene älvdals kulturlandskap

Kymmene älvdals kulturlandskap är en vidsträckt landskapshelhet med historiskt flerskiktade by- och odlingslandskap, betydande industricentrum samt värdefulla naturmiljöer. Området är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Kymmene älvdal, 1995) vars gränser på basis av inventeringen utvidgas ända till Oravala i Kouvola. Områdets gränser har minskats eller utvidgats på många ställen i enlighet med den aktuella markanvändningen.

Landskap	Kymmenedalen, Nyland
Kommun	Kotka, Kouvola, Lovisa, Pyttis
Landskapsprovins	Södra kustlandet, Östra Insjöfinland
Landskapsregion	Södra odlingsregionen, Sydöstra odlingsregionen, Finska vikens kustregion, Sydvästra Savolax insjöregion
Area	25 942 ha, varav öppna våtmarker: 546 ha jordbruksmarker: 10 004 ha skog och halvnaturliga marker: 9 176 ha anlagda ytor: 1 854 ha vatten: 4 361 ha

Naturens särdrag

Kymmene älv, som transporterar vatten från Päijänne till Finska viken, är en ymnig älv vars breda fåra på många ställen utvidgas till breda selen och till och med medelstora insjöar. I landskapsområdets norra delar är fåran någorlunda sammanhängande, men vid älvens nedre lopp blir Kymmene älv krokigare och förgrenas slutligen till flera fåror nedanför Ahvionkoski och Kultaankosket. Söder om Kultaankosket bildar älvens fåror den västra Hirvikoskenhaara och den östra Pernoonhaara. Dessa fåror förgrenas ytterligare i fem mindre fåror som mynnar ut i havet vid Pyttis och Kotka. Beroende på vilken mynning man räknar med är Kymmene älv 184–204 kilometer lång.

Vatten från Päijänne började forsa i Kymmene älv för ca 6000–7000 år sedan då den forna Päijänne trängde igenom Salpausselkäryggarna. Kymmene älv fick sin nuvarande form för ca 1000 år sedan då Päijännes nuvarande avrinningsled uppstod vid södra ändan av Konnivesi vid Andra Salpausselkä. På landskapsområdet är älvdalen i huvudsak jämn lermark, men i synnerhet vid älvens nedre lopp kantas älven även av klippiga och moräntäckta ytor samt mjäljord. Älvdalen kantas av skogsbeklädda klippområden och ställvis mycket vida myrområden. I Kouvola klyvs området av Första Salpausselkäs randbildning. På dess södra sida kantas älvdalen även av osammanhängande och delvis ostrukturerade sand- och grusavsnitt.

Kymmene älv har flera forsar, varav en del har tagits i bruk för vattenkraftproduktion. Viktiga forsar finns bland annat runt Pernoo samt på det över fem kilometer långa älvavsnittet norr om Hirvikoski. I början av 1900-talet var Kymmene älv den viktigaste älven för vandringsfiskar på Finlands sydkust, men i och med dammbyggen, röjning och industrin kring älvstranden har Kymmene älvs naturliga vandringsfiskbestånd rasat. Man har lyckats återuppliva vissa fiskbestånd som försvunnit med hjälp av fisktrappor och utplanteringar.

Landskapsområdets berggrund består av rapakivigraniter, i huvudsak av viborgit. Dessutom finns det pyterlit samt i mindre utsträckning jämnkornig rapakivigranit i berggrunden som klyvs av brytningslinjer. Områdets skogsväxtlighet varierar från karga momarker till små lundlika skogsdungar. I genomsnitt är ådalens växtlighet frodig och mångsidig. Söder om Anjalankoski bildar Kymmene älv flera olika livsmiljöer, allt från grunt vatten till tiometers djup och från snabba forsar till sjölika utvidgningar. På området finns även betydande strandlundar, översvämningsskogar med högrörter, sten- och vasstränder samt myrmarker.

I landskapsområdets norra delar runt Första Salpausselkä finns flera små, värdefulla naturobjekt. I Tammiranta nära Kymmene älvs strand ligger Koria brigads före detta skjutbana med ett betydande insektbestånd. Nära skjutbanan ligger också Kelttis och Ahkojas strandlundar, som är två av Sydöstra Finlands få obebyggda strandlundar vars växtlighet bevarats i naturtillstånd. På Junkkarinjärvis strand reser sig berget Junkkarinvuori, som är ett klippområde med mycket värdefull natur. Nationalparken som grundats på Valkmusas högmosseområde på gränsen mellan Pyttis och Kotka ligger invid landskapsområdets gräns.

Kulturella särdrag

Kymmene älvdals kulturlandskap har en lång historia som bland annat reflekteras av flera boplatser från stenåldern. Fornlämningar i olika åldrar finns i synnerhet i Voikkaa och odlingslätten söder om Koria, Huruksela by, Anjalankoskis historiska omgivning, Hirvikoski och Abborfors. Områdets fasta bosättning har också varit långvarig. Till exempel Kymmene älvs mellersta lopp har haft fast bosättning ända sedan 1400-talet.

Kymmene älvdal har en lång historia som gräns. Älven och dess omgivning har bland annat setts som gräns mellan tavastlänningarna och karelarna. Efter Åbo fred (1743) fungerade ån som gräns mellan Sverige och Ryssland ända fram till 1809. Efter att områdena i Gamla Finland sammanslogs med resten av Finland 1812 utgjorde Kymmene älv en länsgräns fram till 1949. Gränshistorien kan framför allt ses i områdets landskap som krigshistoriska minnesmärken. Till exempel i Värälä ligger en fältbefästning som byggdes av svenskarna 1789. Om gränsälvens historia berättar även gränsövergångsstället som grundades i Abborfors på 1700-talet samt Kymmene fästning i Kotka som ligger nära landskapsområdet.

I den bördiga älvdalen har det uppstått flera värdefulla herrgårdsmiljöer. Den viktigaste av herrgårdarna är Anjala gård som grundades i Ankkapurha forslandskap på 1600-talet. På 1700-talet fungerade herrgården som en av släkten Wredes huvudgårdar, och nära gården låg Anjala kapellförsamlings kapell. I och med Åbo fred 1743 blev Anjala en gränsgård. Under Gustav III:s krig ingicks det så kallade Anjalaförbundet på herrgården då 113 svenska och finländska officerare appellerade mot sin kungs krigspolitik. Anjalias gamla herr-

gårdsbyggnad brann i samband med rysk artillerield 1789. Herrgårdens nuvarande huvudbyggnad byggdes vid sekelskiftet 1700–1800. På gårdens område verkar nuförtiden Anjala Lantbruksläroanstalt. I Anjala representeras herrgårdskulturen även av Rabbelugn som ligger i Takamaa i Kouvola, samt Wredeby med omfattande odlingar och björkalléer som byggts på Muhjärvi strand.

Norr om Anjala på Värälänkoskis strand ligger historiskt viktiga Värälä herrgård. I fredstemplet som byggts i samband med herrgården ingicks 1790 den fred som avslutade Gustav III:s krig. Herrgårdens dåvarande huvudbyggnad låg närmare älvmynningen, ca en halv kilometer från den nuvarande huvudbyggnaden som byggdes 1906. Övriga herrgårdar i Kymmene älvdal är Oravala gård norr om Kouvola som grundades 1671 som frälsegård, Kouvola gård som ligger i Alakyläs traditionella bylandskap, Tolkkila frälsegård som styckats från Värälä, Tavastby gård på Teutjärvis strand samt Abborfors gård som ligger nära Abborfors gränsövergångsställe. Många av herrgårdarnas ägor styckades under 1900-talet till kolonisationslägenheter som skapar ett eget skikt i Kymmene älvdals bosättningslandskap.

De flera historiska skikten i älvdalens bosättningslandskap ses kanske allra bäst i Huruksela by. Byn, som ligger öster om Muhjärvi, har varit bebodd redan på förhistorisk tid då byn grundades i Kymmene älvs dåvarande delta. Dagens täta bebyggelse i Huruksela ligger längs med bygatan, och byns åkrar har röjts på ör som åtskilt av älvarna i det forna deltat. Den historiska gatan och tomtindelningen har bevarats, och i byn finns gott om värdefulla byggnader. Gammal bybosättning har bevarats till exempel i Ahvio, Vastila och Viirilä.

Förutom de gamla byplatserna berättar även Pyttis vitrappade stenkyrka om Kymmene älvdals medeltida historia. Kyrkan ligger på platsen där Stora Strandvägen (Kungsvägen) och Kymmene älvs västra mynning möts. Pyttis stora moderförsamling är känd redan från slutet av 1300-talet, och kyrkans äldsta delar har daterats till 1460-talet. Nordväst om kyrkan ligger prästgården på samma plats som den haft på medeltiden. Gårdens nuvarande byggnad i empirestil byggdes 1835. Byggnadsbeståndet i Pyttis kyrkby är varierande, och i landskapet som omger kyrkan finns även förfallna affärsbyggnader. Invid Pyttis kyrka och prästgård öppnas en vattenled till Finska viken genom Stråka kanal. Stråka sluss, som byggdes i början av 1900-talet, är Finlands enda handdrivna sluss som fortfarande är i bruk.

På landskapsområdet finns flera historiska väglandskap. Landsvägarna som följer älvstranden har på flera ställen bevarat sin förtjusande linje som följer terrängen. Landskapsmässigt värdefulla vägavsnitt finns bland annat runt Vastila samt norr om Myllykoski, där den gamla strandvägen längsmed Kymmene älvs östra strand följer riksgrensens patrullstig från 1700-talet. Genom Abborfors område går Stora Strandvägen, vars bågbro i betong i ett spann som leder över Rökhusforsen är en museibro. Övriga värdefulla broar är Korias järnvägsbroar från 1870 och 1925. Området korsas nuförtiden även av många nya farleder, varav den största är Riksväg 7 som tangerar Abborfors historiska miljö och som gjorts om till motorväg.

Kymmene älv har aldrig varit en sammanhängande led inom vattentrafiken på grund av sina många forsar. Däremot har älvens forsavsnitt erbjudit industrin en viktig kraftkälla under flera hundra år. Högfors vattensåg var känd redan på 1500-talet, och Strömfors historiskt värdefulla bruk grundades 1698. I Strömfors finns flera välbevarade industribyggnader och arbetarbostäder från 1700- och 1800-talen. Bruket är ett populärt besöksmål där man bland annat kan bekanta sig med det industrihistoriska muséet och hantverkarens verkstäder som följer gammal byggnadstradition. Områdets industrihistoria berättas även av de många kraftverken, varav till exempel Abborfors kraftverk som blev färdigt 1933 är ett värdefullt industrihistoriskt monument.

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet reste sig flera storindustrikoncentrationer inom träförädlingen i Kymmene älvdal. Trävaran för industrin transporterades från Pääjärne. Älvdalens träförädlingskedja sträcker sig från Voikkaa via Kuusankoski till Myllykoski och Inkeroinen. I industritätorterna kan man se virkesindustrins utveckling från ångsågar till träsliperier som drivs av turbiner och stora cellulosafabriker. I närheten av fabrikerna har man byggt stora och omfattande samhällen, och av bostädernas läge, utseende, storlek och utrustningsnivå kunde man sluta sig till ägarnas ställning i fabriken. I industrilandskapet kan man även se den finländska skogsindustrins strukturreform från 2000-talet som lett till att man stängt fabriker i området.

Kymmene älvdals näringsstruktur är mångsidig. De före detta industrisamhällena har fått en starkare fokus på service, och tätortsliknande bebyggelse har byggts på landsbygden. Även turism- och rekreationsnäringarna har blivit allt viktigare. Jordbruket har ändå bibehållit en viktig roll i hela älvdalen. Den aktiva hästuppfödningen är en ny form av lantbruk som etablerat sig i området. I Kymmene älvdal har två värdefulla vårdbiotoper bevarats: Mammulanmäki hällmarksäng i Huruksela och Maari i Pyttis. Det finns även gamla vårdbiotoper i Vastila och på Teutjärvis strand.

Landskapsbild

Kymmene älvdals kulturlandskap består av mångsidiga älvländskap som sträcker sig från norr om Första Salpausselkä till Finska viken. De största odlingslandskapen öppnar sig på lermarkerna i norr, mellan Salpausselkä och Myllykoski, där åkrarna kantar Kymmene älvs stränder som en till och med flera kilometer bred zon. Det finns även stora odlingar runt Muhjärvi och Teutjärvi. Odlingslandskapen kring älvens mellersta lopp karakteriseras av stora herrgårdar och de samhängande odlingsarealerna som omger dem. Kymmene älvs mellersta och nedre lopp odlingsarealer är betydligt småskaligare.

Kärnan i kulturlandskapet är själva Kymmene älv, som ställvis utvidgar sig till sjöbäcken eller delar sig i flera fåror. Längs älven kan man även se Kymmene älvs deltautveckling. Till exempel i Huruksela finns flera fåror som uppkommit i älvens gamla delta. Älvdalens kulturinfluerade landskap får omväxling även av älvens forsavsnitt samt många olika naturtyper vid stränderna och vattendragen.

Området i sin helhet är mångfasetterat och har en rik kulturhistoria. Förutom den betydande herrgårdskulturen och odlingshistorien finns det i älvdalen gott om industrihistoriskt värdefulla objekt. I områdets jordbrukslandskap varierar små traditionella odlingslandskap, monokulturella storodlingslandskap och tätortsliggande bostadsområden som rest sig i närheten av städerna. En del av områdets nya väglinjer bryter upp den annars så enhetliga landskapsbilden.

Bedömning

Kymmene älvdals kulturlandskap är en stor och värdefull helhet som karakteriseras av den historiska landsbygdsbebyggelsen med sin herrgårdskultur, stora odlingsmarker, mångsidiga naturobjekt och betydande industrisamhällen. Kulturlandskapets viktigaste värdefaktorer är de vida öppna vyerna, flera landskap som berättar om en traditionell by- och näringsstruktur samt kulturhistoriskt värdefulla objekt. I Kymmene älvdal finns många viktiga naturobjekt som skyddas med olika naturskyddsstatus.

Objekt i fornlämningsregistret: 161 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Strömfors brukssamhälle; Kymmene älvs gränsfästningar; Abborfors historiska miljö; Pyttis kyrka och prästgård; Elimäki herrgårdar och odlingslandskap (Tavastby); Anjalas historiska miljö; Huruksela by; Myllykoskis industrimiljö; Korias broar; Korias kasernområde; Kuusankoski–Kymmene bruks industrimiljö; Voikkaas fabriker; Stora Strandvägen

Värdefulla vårdbiotoper: Mammulanmäki hällmarksäng; ängen på Lehmäsaaris sydöstra strand i Kotka; Pyttis Maari; Bottas äng; Messinkäärtty

KPU Nationalparker: Valkmusa nationalpark

LTA Naturtypsbeslut: Kymmene bruks lönnunge; Tykkimäki lönnunge; Halkolansaari lönnunge

YSA Skyddsområden på privat mark: Riissuo naturskyddsområde; Myllypuro lunds naturskyddsområde; Redutten i Ruotsula (naturskyddsområde); Laut-Valkamas sluttningslund; Honkasaari naturskyddsområde; Suutarinsaari naturskyddsområde; Kilpirantas naturskyddsområde; Saarnilehto; Ulvi naturskyddsområde; Toivola naturskyddsområde; Tyyslahti naturskyddsområde; naturskyddsområdet Varkaho I; Varkaho naturskyddsområde; Lähderanta naturskyddsområde; Saarela naturskyddsområde; Saniaisranta naturskyddsområde; Nappas naturskyddsområde; Ahkojansuu; Lehtolan tikkaranta; Mossatorps naturskyddsområde; Tikkalehto; Suvias strandlund; Niilolas lunds naturskyddsområde; Huovila naturskyddsområde; Rantapelto naturskyddsområde; Haapaniemi naturskyddsområde; Piensaari naturskyddsområde; Pentsoja bäcklund; Mökki Koivikko; Varkahoi; Ronikko; Riissuonlahti; Vittossaari naturskyddsområde; Luhtaniitty, Vittossaari naturskyddsområde II; Lakioissaari; Luhtasaari naturskyddsområde; Jaakonsaari; Vaarinsaari; Mossatorp; Sipulikallio naturskyddsområde; Peurain Kuusilehto; Myllypuro naturskyddsområde

MRA Tidsbundna skyddsområden på privat mark: Adams naturskyddsområde; Niittysaari

HSO Programmet för skydd av åsar: Santaniemenharju och Skagsande

LHO Programmet för skydd av lundar: Keltti strandlund; Pentsoja bäcklund

LVO Programmet för skydd av fågelrika insjöar och havsvikar: Muhjärvi; Teutjärvi och Suvijärvi; Laajakoskenjärvi; Abborforsviken; Santaniemenselkä–Tyyslahti–Abborforsviken

KLO Programmet för utveckling av nationalparker och naturreservat: Kananiemensuo nationalpark

SSO Programmet för skydd av myrar: Suurisuo–Karjasuo–Papinsaari

KOS Vattendrag skyddade av forsskyddslagen: Kymijoki mellan Hirvijärvi och Tammijoki; Ahvionkoski, Kulaaankoski och Pernoonkosket; Kymmene älvs nedre del nedanför Koivukoski; Kivijärvirutten

Ramsar-områden: Valkmusa nationalpark

Internationellt värdefulla fågelområden (IBA): Teutjärvi–Suvijärvi

KAO Värdefulla bergsområden: Pakanavuori–Vuohivuori; Junkkarinvuori; Kirkkokallio–Sipulikallio

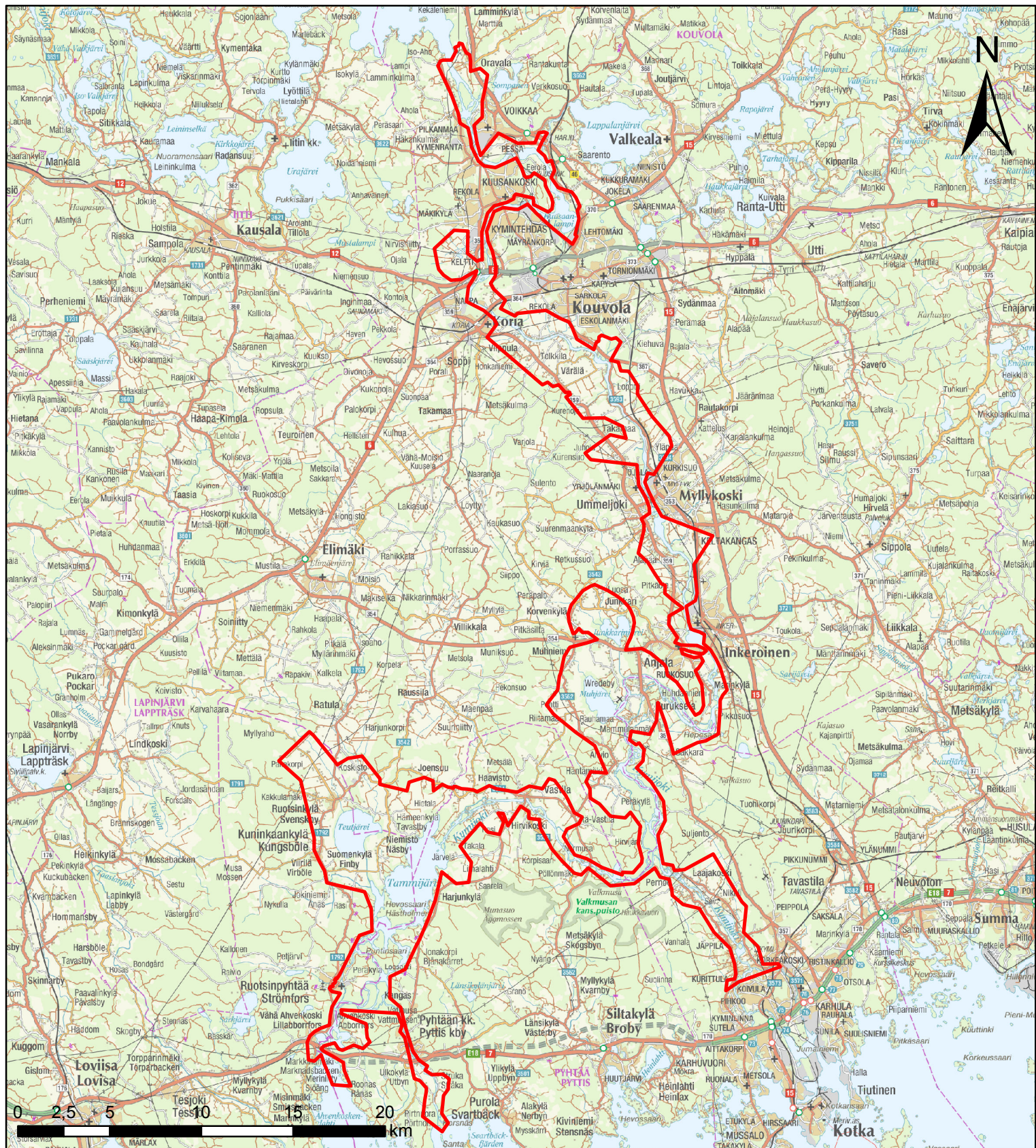
Områden i FI Natura 2000-nätverket: Keltti och Ahkoja strandlundar; Tammiranta gamla skjutbana; Valkmusa; Junkkarinvuori; Kymmene älv; Teutjärvis och Suvijärvis fågelvatten

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

Kymmene älvdals kulturlandskap

Kommun: Kotka, Kouvola, Lovisa, Pyttis

Landskap: Kymmenedalen, Nyland

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

54. Elimäen viljelymaisema

Elimäen viljelymaisema on Kymenlaakson laajin yhtenäinen viljelyaukea. Alueen maisemassa näkyvät kartanokulttuurin, järvenkuivaustoiminnan ja pitkään jatkuneen maanviljelyn jäljet. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Elimäen kulttuurimaisemat, 1995), jonka rajausta pysyy lähes ennallaan.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Kouvola
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Eteläinen viljelyseutu
Pinta-ala	3 880 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 1 ha maatalousalueita: 2 480 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 188 ha rakennettuja alueita: 210 ha vesialueita: 2 ha

Luonnonpiirteet

Elimäen avarat peltoalat ovat muodostuneet Elimäenjärven järvikuivion ympärille Kymenlaakson laajoille savikkoalueille. Aluetta hallitsevat entiseen merenpohjaan kerrostuneet osittain liejuiset savikot, joiden keskellä kohoaa noin 40–50 metriä korkeita saarimaisia ohuen moreenin peittämiä kalliomäkiä. Maisema-alueen poikki kulkee matala ja katkonainen hiekkamuodostuma, jonka päälle osa Hongiston kylän asutuksesta on sijoittunut. Elimäen kirkonkylän kohdalla muodostuma leviää laakeaksi deltaksi. Viljelymaiseman keskellä, järvikuivion tuntumassa on muutama kapea suokaistale.

Maisema-alueen kallioperä on rapakivigraniittia. Yleisin rapakivilaji on rusehtava ja rakenteeltaan pallomainen viborgiitti, mutta alueen kaakkoiskulmassa on myös pyterliittiä. Peltoalueita ympäröivillä moreenivaltaisilla mäkimailloja on laajoja avokallioalueita ja jyrkkiä kallioseinämiä. Rapakivialueelle tunnusomaisia laajoja lohkarealueita on siellä täällä kalliodien rinteillä ja metsämailla. Elimäen kirkonkylän länsipuolella kulkee koillis-lounaissuuntainen murroslinja.

Elimäen viljelymaiseman huomattavin vesistö on alueen läpi mutkitellen virtaava humuspitoinen Hongistonjoki, joka kiertää Elimäenjärven kuivioalueen pengerrysten suojaamana. Elimäen kirkonkylän koillispuolella sijaitsevan pumppuaseman kohdalla joki kääntyy jyrkästi etelään ja yhtyy Elimäenjärven entiseen lasku-uomaan, Teutjokeen. Jokiin liittyy useita peltoalueilta laskevia puroja ja ojia. Maisema-alueen uomien kasvillisuus on paikoin tiheää.

Maisema-alueen vähäiset metsiköt ovat havupuuvaltaisia. Maisema-alueen länsiosassa, Kotikunnaanmäellä, sijaitsee Suomen suurin ja vanhin puulajipuisto, valtioneuvos Axel Fredrik Tigerstedtin perustama Mustilan arboretum. Tutkimuskäyttöön perustetun arboretumin ensimmäiset kasvit istutettiin vuonna 1902. Noin 120 hehtaarin laajuisella alueella kasvaa nykyisin liki 100 havu- ja 200 lehtipuulajia. Lisäksi puistossa on monenlaisia perennoja ja pensaita. Arboretumista toimitetaan puuvartisten kasvien siemeniä suomalaisille taimitarhoille.

Kulttuuripiirteet

Elimäen kirkonseudun viljelyhistoria ulottuu 1400-luvulle, jolloin muun muassa Rahikkalan kylän alue asutettiin. Uuden ajan alussa Elimäki oli jo vakiintunutta peltoviljelyaluetta, jonka viljelykset keskittyivät Elimäenjärven ympärille. Alueen maisemaa edelleen leimaava kartanokeskittymä alkoi syntyä 1600-luvun alussa, jolloin Ruotsin kuningas Kaarle IX lahjoitti Elimäen pitäjän ratsumies Henrik Wreden leskelle, Gertrud von Ungernille. Neljänneskunnan laajuiselle läänitysalueelle perustettiin 1600-luvulla Mustilan, Moision ja Peippolan kartanot, joiden tuntumaan rakennettiin myös Elimäen ensimmäinen kappelikirkko.

Alueen kartanot ovat edustavia rakennusperintö- ja maisemakohteita. Taide- ja pitokartanoksi saneerattu Moision sijaitsee Elimäen keskustaajaman itäpuolella. Kartanon 1800-luvun alkupuolella rakennettu kaksikerroksinen empiretyylinen päärakennus on tiettävästi ensimmäinen Carl Ludvig Engelin Suomeen suunnittelema maaseudun säätyläisrakennus. Peippolan kartano sijaitsee puolestaan vuosisatoja vanhalla puistoalueella aivan Elimäen keskustassa. Kartanon yksikerroksinen, hirsirunkoinen päärakennus on rakennettu vuonna 1847 Theodor Höijerin suunnitelmien mukaan. Valtatie 6:n pohjoispuolella sijaitsevan Mustilan vanha päärakennus on purettu 1950-luvulla sotasairaalakäytöstä seuranneiden laho-ongelmien takia, mutta kartanon alueella on jäljellä vanhoja talousrakennuksia. Mustilan tunnetuin rakennus on vanha maitokellari, joka toimii nykyään ravintolana ja viinitupana.

Valtaosa alueen vanhoista kylistä on kuulunut Mustilan kartanon alaisuuteen. Esimerkiksi Elimäenjärven vanhaa rantaviivaa noudattelevan kuivatusuoman länsi- ja luoteispuolella olevat Hongiston, Huitilan ja Kesolan kylät ovat olleet osa Mustilan kartanoa vielä 1800-luvun lopulla. Maisema-alueen nykyinen asutusrakenne perustuu suurilta osin toisen maailmansodan jälkeiseen asutustoimintaan, jonka yhteydessä muun muassa Mustilan mailta lohkottiin runsaasti asutustiloja. Peltoaukealla sijaitsevien asutustilojen rakennuskanta on yhtenäistä ja rakennusajalleen leimallista. Monia pihapiirejä reunustavat komeat kuusiaidat.

Alueen nykyisen lakeusmaiseman peltomaiseman rungon muodostaa Elimäenjärven kuivio. Matalan ja ruohotuneen järven kuivatus alkoi jo 1860-luvulla, mutta lopullisesti järvi kuivattiin pelloksi vuonna 1948, kun siirtoväelle tarvittiin uutta viljelysmaata. Avaraa ja asumaton kuivioalaa reunustavat etelässä ja kaakossa Moision ja Peippolan kartanomiljööt sekä niiden tuntumaan noussut Elimäen kirkonkylä. Kirkonkylän kiintopiste on 1600-luvulla rakennettu puinen ristikirkko ympäristöineen. Kirkon tuntumasta on löydetty vuonna

1999 kivikautiset Tyynelän kalliomaalaukset. Kirkkoa ja Peippolan kartanoa reunustaa etelässä tiivis taajama-asutus.

Maisema-alueen pääelinkeinoja ovat peltoviljelyyn perustuva maatalous ja matkailu. Matkailukohteista suosituin on Mustilan arboretum, joka palvelee sekä matkailijoita että metsä- ja puutarha-alan ammattilaisia. Vanhan puulajipuiston ohella alueella on ravintolatoimintaa ja taimitarha.

Maisemakuva

Elimäen viljelymaisema on Kymenlaakson laajin yhtenäinen viljelyaukea. Sen laakeaa maisemakuva luonnehtivat laajat viljavat peltoalat ja niiden väliset metsäiset mäki-alueet. Metsäiset ja runsaslohkareiset kalliomäet kohoavat avoimessa viljelymaisemassa huomattavina maamerkkeinä. Esimerkiksi Mustilan arboretumin alue erottuu maisemassa runsaspuustoisena mäki-alueena. Elimäen kirkonkylän länsipuolella sijaitsevan Haukkavuoren kupeeseen on rakennettu laskettelurinne, joka näkyy suhteellisen kauas vainioiden yli. Haukkavuoren laella on näkötorni, josta aukeaa pitkiä näkymiä avaraan viljelymaisemaan.

Elimäen kirkonkylä sijaitsee Elimäenjärven järvi-kuivion etelärannalla. Maisema-alueella halkova Hongistonjoki muodostaa jyrkän rajan entisen järven ja kirkonkylän välille. Vanhalla rantatörmällä sijaitseva Elimäen kirkko on kulttuurihistoriallisesti arvokas kiintopiste kirkonkylän lähimaisemassa. Peltolakeusmaisemaa rikastavat vanhat kartanoympäristöt pihapiireineen sekä metsäsaarekkeiden tuntumaan rakennettujen maatiilojen rakennusryhmät. Maisema-alueella on runsaasti sotien jälkeisiä asutustiloja, jotka muodostavat tiiviitä ja yhtenäisiä kokonaisuuksia Hongistonjoen varteen sekä maisema-alueella halkovien teiden varsille.

Arviointi

Elimäen viljelymaisema on avara ja vaikuttava maatalousmaisemakokonaisuus, jota luonnehtivat vanha kartanokulttuuri, pitkään jatkunut maanviljelys, Elimäenjärven kuivion viljelykäyttö sekä tunnusomaiset piirteensä säilyttänyt toisen maailmansodan jälkeinen pika-asutus. Mustilan arboretumin puistometsä lisää alueen kulttuurista ja ekologista arvoa. Alueen muita arvotekijöitä ovat historiallisesti ehyt asutusrakenne, kartanomiljööt ympäristöineen sekä avoimen peltoaukean yli avautuvat pitkät näkymät.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 10 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Mustilan arboretum; Elimäen kartanot ja viljelymaisema

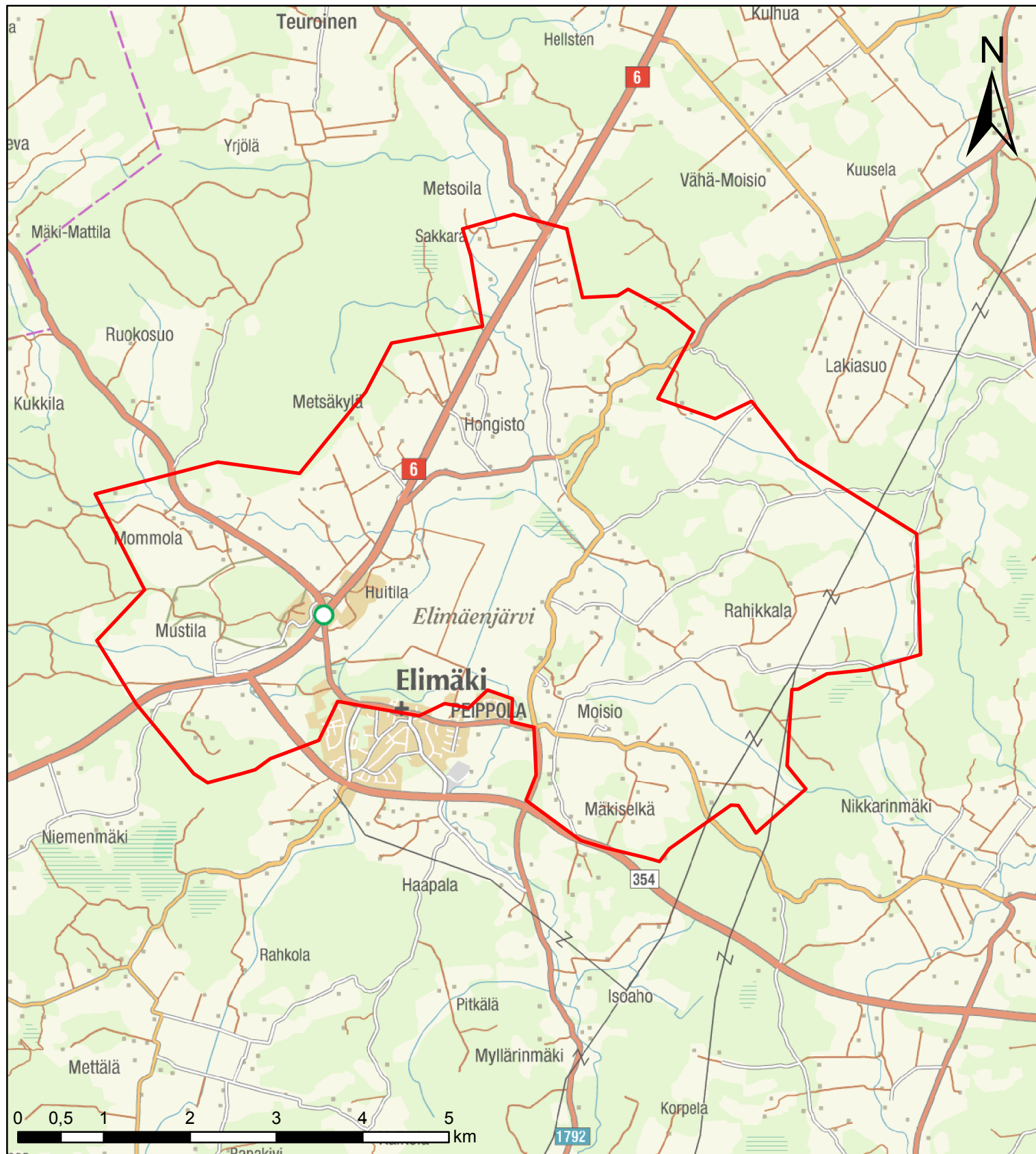
YSA Yksityismaiden suojelualueet: Mustilan arboretum (luonnonsuojelualue); Mustilan Kotikunnaan Arboretum (luonnonsuojelualue)

Tiedot haettu 26.5.2015

Elimäen viljelymaisema

Kunta: Kouvola

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

55. Hiidenvuoren maisemat

Hiidenvuori on maisemallisesti arvokas muinaislinna Jaalan kirkonkylän kupeessa, Pyhäjärven Hiidensaaressa. Alue on maakunnallinen maisemanähtävyys, jota esitetään inventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Iitti, Kouvola
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Lounais-Savon järvisseutu
Pinta-ala	1 648 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 18 ha maatalousalueita: 125 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 442 ha rakennettuja alueita: 48 ha vesialueita: 1 015 ha

Luonnonpiirteet

Hiidenvuori on runsaat 60 metriä korkea graniittivuori, joka sijaitsee Pyhäjärven ja Pelinginselän välisellä niemimäisellä Hiidensaarella Jaalan kirkonkylän tuntumassa. Etelä-Suomen graniittivyöhykkeeseen kuuluvan Hiidenvuoren kallioperää reunustavat Kaakkois-Suomen rapakivimassiiviin kuuluvat sarvivälkepitöiset ja tasarakeiset rapakivigraniitit. Maaperältään Hiidenvuoren alue on suurilta osin ohuen moreenin peittämää kalliomaata. Vuoren ympärillä on myös rannoille ja notkelmiin muodostuneita savikkoja, joille alueen harvat pellot on raivattu. Hiidensaaren länsikärki sekä maisemanähtävyyden eteläreunassa sijaitseva Korkeamäki ovat hiekkapohjaisia.

Hiidenvuoren maastoa luonnehtivat jääkauden pyöristämät ja silottamat pinnat, seinämäiset rinteet sekä vuoren halki kulkeva kapea laaksohalkeama. Pyhäjärven rannat ovat Hiidensaaren ympärillä jyrkkiä ja kallioisia lukuun ottamatta joitakin hiekka- ja savikkorantoja sekä suoperäisiä lahdelmia. Järven pohjoisrannalla Hiidenvuorta vastapäätä kohoaa Ojastenvuorten jyrkkäpiirteinen kallioalue, ja vuoren länsipuolella on Perämäen laaja kallioalue. Hiidenvuoren metsäluonto vaihtelee lehdoista karuun männikköön. Vuorella sekä sen ympäristössä on myös paljon arvokasta kallio- ja louhikkokasvillisuutta. Hiidensaaren itäosassa on valtakunnallisesti arvokas haapa- ja koivuvaltainen lehtojensuojelualue, jossa on runsaasti lahoppua.

Kulttuuripiirteet

Hiidenvuori on muinainen linnavuori, jota on käytetty rautakaudella tai varhaisella keskiajalla. Vuoren laki on toiminut merkinantopaikkana, josta merkkituloet ovat näkyneet kymmenien kilometrien päähän. Hiidenvuorta ympäröivien seutujen pitkstä asutushistoriasta kertovat muinaislinnan ohella Hiidensaaren kivikautinen asuinpaikka sekä Hiidensalmen pronssi- tai rautakaudelle ajoittuva hautapaikka. Myös Hiidensaaren tuntumasta, Keitaalta, sekä Korkeamäen pohjoisrannalta on löytynyt esihistoriallisia asuinpaikkoja.

Maisemanähtävyyden rajauksen sisään jää joitakin yksittäisiä maatiloja viljelyksineen. Näiden tilojen maatalous perustuu peltoviljelyyn. Hiidenvuoren rinteillä ei ole rakennuksia, mutta vuoren juurella, Pyhäjärven rannalla, on runsaasti loma-asutusta. Vuori on tunnettu luontokohde, jonne kulkee helppokulkuinen reitti. Alueella on esteetön nuotiopaikka ja uimaranta. Hiidenvuoren laelle perustetulla tapahtumapaikalla järjestetään kesäisin esimerkiksi yökonsertteja.

Maisemakuva

Hiidenvuori on historiallisesti rikas ja maisemallisesti vaikuttava maisemanähtävyys, joka hallitsee näyttävästi lähiympäristönsä maisemakuvaa. Vuoren laelta avautuu pitkiä näkymiä Kymijoen vesistön ja pyöreäläisten kallioiden kirjomaan maisemaan, jonka metsäistä yleiskuvaa kirjovat muutamat peltoalat. Alueen metsämaisema on vaihtelevaa. Kalliomäkien lakialueilla kasvaa pääasiassa kuivaa ja karua männikköä, mutta kalliomaiden väliin jäävissä laaksoissa voi olla reheviäkin lehtipuulehtoja. Pyhäjärven kalliorantojen luontoarvoja on heikentänyt runsas mökkirakentaminen.

Arviointi

Hiidenvuori on arvokas maisema- ja matkailukohde. Sen kulttuurihistoria ulottuu esihistorialliselle ajalle, jolloin vuorta on käytetty linnavuorena. Maisemanähtävyyden arvot perustuvat muinaislöytöihin, linnavuorihistoriaan, edustaviin vesistönäkymiin sekä geologisesti huomattavaan sijaintiin graniitti- ja rapakivialueiden rajalla. Maisemanähtävyyden alueella sijaitsee Hiidensaaren arvokas lehtoalue.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 6 kohdetta

LHA Lehtojensuojelualueet: Hiidensaaren lehtojensuojelualue

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Hiidensaaren suojelualue; Hiidenvuoren luonnonsuojelualue

KAO Arvokkaat kallioalueet: Hiidenvuori

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Hiidensaari

Hiidenvuoren maisemat

Kunta: Iitti, Kouvola
Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Tapio Heikkilä

56. Kimolan kulttuurimaisema

Kimolan kulttuurimaisema on jyrkkärinteisten kallioseinämien reunustamaan murroslaaksoon syntynyt monipuolinen maisemakokonaisuus, jonka peltomaisemia halkoo tukinuittoväyläksi rakennettu kanava. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, jota esitetään inventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Iitti, Kouvola
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Lounais-Savon järwiseutu
Pinta-ala	1 410 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 33 ha maatalousalueita: 381 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 742 ha rakennettuja alueita: 99 ha vesialueita: 155 ha

Luonnonpiirteet

Kimolan kulttuurimaiseman rungon muodostaa pitkä luode-kaakkosuuntainen murroslinja, joka näkyy maisemassa jyrkkäreunaisten kalliomäkien rajaamana selväpiirteisenä laaksona. Laaksoa reunustavat seinämäiset kallioalueet nousevat 30–50 metrin korkeuteen alueen viljelymaiden yläpuolelle. Yksittäisiä kalliosaarekkeitä kohoo myös peltoalojen keskellä. Kimolan kallioperä on pääasiassa graniittia, mutta alueen kallioperässä on myös kiillegneissia ja Kaakkois-Suomen rapakivimassiiviin kuuluvaa rapakivigraniittia.

Alueella on paljon kalliopaljastumia, mutta paikoin mäkien rinteillä on myös ohuita moreenikerroksia. Maisema-alueen pohjoispuolella katkonaisena kulkeva Toinen Salpausselkä halkoo alueen pohjoisosia. Salpausselän reunamuodostuma on sekoittunut alueella kallioperän muotoihin, eikä erotu maisemassa erityisen selvästi. Kimolan kalliomaiden jyrkänne- ja metsäkasvillisuus on pääasiassa tavanomaista ja karua, mutta alempana laaksossa kasvaa rehevää ja paikoin kulttuurivaikutteista kasvillisuutta. Alueen vesistöjen tuntumassa on laajoja kosteikkoalueita, joita reunustaa paikoin tiheä pensaskasvillisuus.

Kimolan vesistömaisemaa hallitsee Konniveden Pohjanlahdesta Kimolanlahteen ulottuva kanava, jonka vedet laskevat Pyhäjärven kautta Kymijokeen. 1960-luvulta 2000-luvun alkuun saakka uittokäytössä ollut kanava on suoralinjainen ja matalarantainen avokanava, joka on padottu savikkoalueen luoteispuolella sijaitsevan nippunosturin kohdalla. Veden juoksutus kanavassa on loppunut tukinuiton päätyttyä, ja kanavan pohja sekä Kimolanlahti ovat rehevöityneet sen jälkeen. Kanava-alueella on myös paljon kuorijätettä. Alueen vesien laadun parantamiseksi on laadittu muun muassa suojavyöhykesuunnitelma.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueelta tunnetaan kolme kiinteää muinaisjäännettä, joista yksi on kivikautinen asuinpaikka ja kaksi Kimolanlahden rannoilla sijaitsevia historiallisia asuinpaikkoja. Alueen historiallisesti huomattavin tila on Sampon ratsutilasta 1700-luvun lopussa erotettu Ilojoen kartano Kimolanlahden suulla. Kartanon kaksikerroksinen päärakennus on vuodelta 1872, ja sen ympärillä avautuvasta pihapiiristä löytyy muotopuutarhan aineksia, hedelmäpuutarha sekä vanhoja perennapenkereitä. Heijanpäässä, kartanon pohjoispuolella virtaavan Myllyjoen varrella, sijaitsee Ilojoen myllyrakennus. 2000-luvun alussa kunnostettu mylly on rakennettu vuonna 1914 tuottamaan sähköä kartanolle.

Alueen muut tilat ovat sijoittuneet hajanaisesti kalliokumpujen kainaloon peltoalueiden reunoille sekä laaksoa halkovien teiden varsille. Kanavan pohjoispuolella asutus saa hajanaisen nauha-asutuksen piirteitä. Kimolan kyläkeskus sijaitsee kanavan suulla Kimolanlahden etelärannalla. Kyläkeskuksessa on muun muassa kauppa ja 2000-luvun alussa kunnostettu seurapirtti. Kimola on elinvoimainen maa- ja metsätalouteen tukeutuva kylä, jonka alueella on paljon loma-asutusta. Maisema-alueella sijaitsee yksi maakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi.

Kimolan kulttuurimaiseman erityispiirre on sen halki kulkeva uittokanava, joka rakennettiin nopeuttamaan Päijänteeltä Kymijoen tehtaisiin uitetun puutavaran kuljetusta. Kanavan rakentaminen aloitettiin vuonna 1962, ja se vihittiin käyttöön elokuussa 1966. Kanavan erikoisuus on 12 metriä korkea pato, jonka alapuolelle tukkiniput siirrettiin nostureilla. Padon kaakkoispuolelta alkaneessa alakanavassa tukkiniput kulkivat virtauksen mukana noin 20 metriä pitkän kalliotunnelin läpi maisema-aluetta halkovaan avokanavaan. Viimeinen tukkinippu ui Pyhäjärven vuonna 2002. Kanavarakenteet ovat säilyneet paikoillaan, ja maantien tuntumassa sijaitseva nippunosturi on vakiintunut paikalliseksi maamerkiksi. Kimolan nippunosturin juuresta lähtee 3,5 kilometrin pituinen kyläpolku, joka seurailee kallio- ja laaksoalueiden vanhoja kala-, marja- ja lehmipolkuja.

Maisemakuva

Kimolan maisemakuvan rungon muodostavat jyrkkäseinäiset kalliovuoret ja niiden välinen murroslaakso, jonka pohjalla kulkee suoralinjainen Kimolan kanava. Murroslaakson itäosassa pellot reunustavat kanavaa noin puolen kilometrin levyisenä vyöhykkeenä, jota leimaavat jyrkät kalliorinteet, niiden juurella kiemurtelevat tiet sekä laaksoa halkovaan kanavaan laskeutuvat pellot. Konnivedelle päin kuljettaessa laakso kapenee ja pellot muuttuvat jyrkkärinteisemmiksi. Lopulta kapea kalliokannas katkaisee laakson. Konniveden kapean Pohjanlahden ympärillä maisema saa lähes vuonomaisia piirteitä.

Kimolan kanava on omaleimainen suomalaisen metsäteollisuuden historiaa kuvastava rakennelma, jonka kiintopiste on nippunosturin, padon ja kallioon louhitun tunnelin muodostama kokonaisuus viljelyalueen kaakkoispuolella. Nosturin tuntumassa sijaitsevalta kallioikannakselta aukeaa edustava näköala kanavalaaksoon. Itse kanava jää maisemassa paikoin kasvillisuuden taakse, mutta jäsentää savikkolaakson yhtenäistä viljelymaisemaa. Kanavan rannalla on kosteikkokasvillisuuden leimaamia alueita, jotka laajentuvat kanavan suulla Kimolanlahden laajoiksi rantaluhdiksi.

Alueen asutusmaisema on pienipiirteistä. Pellot seurailevat maaston muotoja kuroutuen välillä kapeiksi kais-
taleiksi kalliokumpujen väliin. Kalliomäkien juurella sijaitsevat tilakeskukset sekä rakentamattomat viljely-
alat muodostavat vaikuttavia pienmaisemakokonaisuuksia, jotka ovat säästyneet maisemaan sopeutumatto-
malta rakentamiselta. Edustavimmin viljelymaisema aukeaa kanavan eteläpuolella mutkittelevan tien
varrelta. Kimolanlahden yli kulkeva Salmen maantiesilta muodostaa maisemallisen solmukohdan, jonka
itäpuolella aukeaa Pyhäjärven selkäalue.

Arviointi

Kimolan kulttuurimaisema on omaleimainen maisemakokonaisuus, jossa yhdistyvät elinvoimainen maatalo-
us, tukinuiton synnyttämät maisemarakenteet sekä arvokkaiden kallioalueiden luonnehtimat luonnonpiirteet.
Maiseman arvotekijöitä ovat kumpuilevien peltoalojen yli aukeavat näkymät vanhaan uittokanavaan sekä
luonnonmaiseman linjoihin hyvin sopeutunut rakentaminen. Kimolan kanava nippunostureineen on mielen-
kiintoinen ja arvokas esimerkki sotien jälkeisestä uittohistoriasta.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 4 kohdetta

Arvokkaat perinnebiotoopit: Kukkulinna laidun

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Tuulensuu

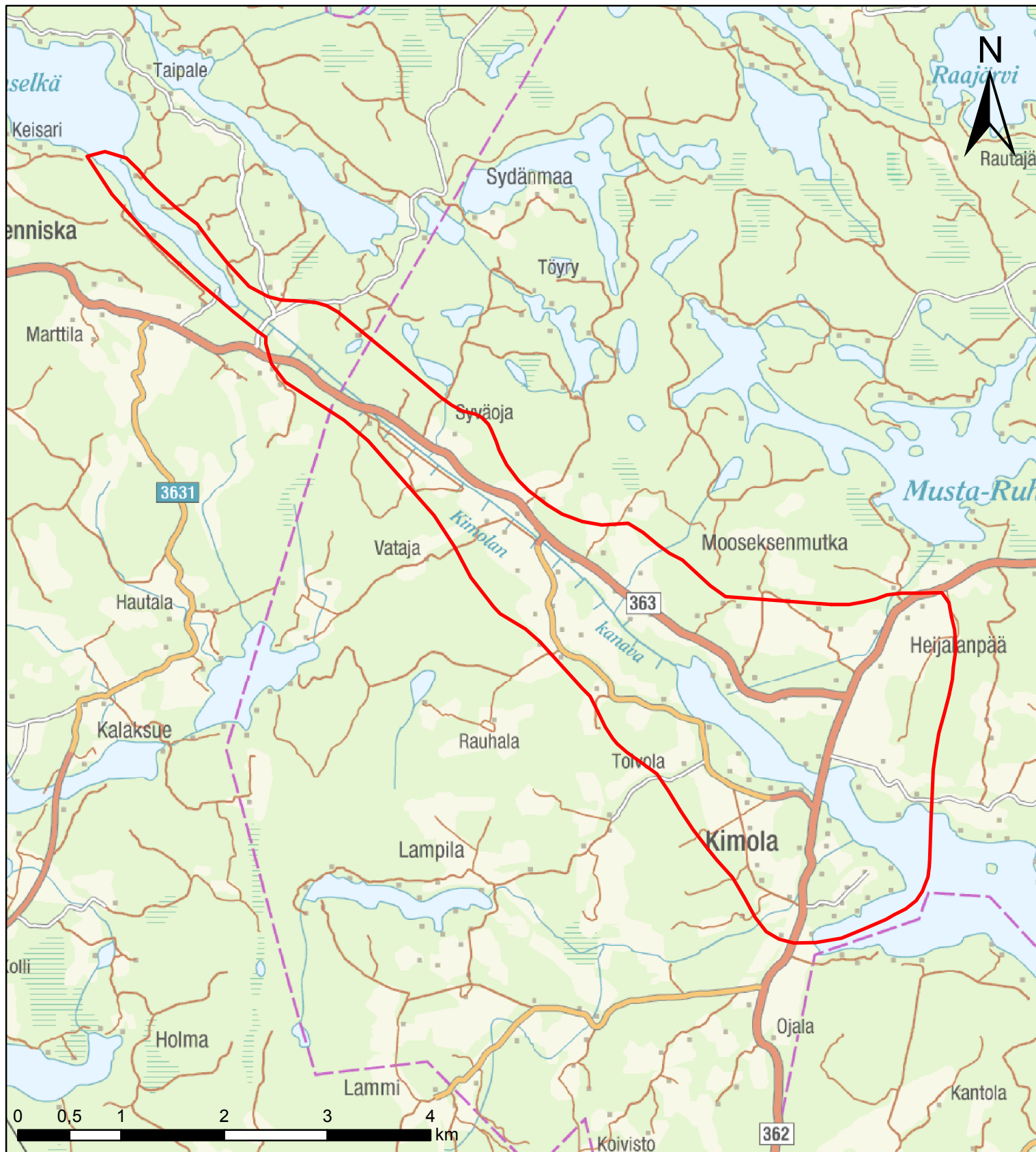
KAO Arvokkaat kallioalueet: Kimolan kanavan kallioalue; Kimolanlahden kallioalue

Tiedot haettu 26.5.2015

Kimolan kulttuurimaisema

Kunta: Iitti, Kouvola

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

57. Jaalan kirkonseudun kulttuurimaisema

Jaalan kirkonkylä ja sen tuntumassa aukeavat yhtenäiset peltoalat ovat edustava esimerkki Kymenlaakson pohjoisosien järvisiisudun kulttuurimaisemista. Jaalan kirkonkylä on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Jaalan kirkonkylä, 1995), johon esitetään inventointien perusteella lisättävän Metsäkylän viljelyaukea kirkonkylän länsipuolella. Maisema-alueita supistetaan etelässä siten, että Sahanniemi jää rajauksen ulkopuolelle. Rajausta tarkennetaan myös kirkonkylän pohjoisosissa.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Kouvola
Maisemamaakunta	Itäinen Järvi-Suomi
Maisemaseutu	Lounais-Savon järvisiisutu
Pinta-ala	1 158 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 62 ha maatalousalueita: 568 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 300 ha rakennettuja alueita: 123 ha vesialueita: 105 ha

Luonnonpiirteet

Jaalan kirkonseudun kulttuurimaisema on syntynyt Toisen Salpausselän etelärinteelle ja rinteeseen edustalla aukeavalle rantatasangolle. Salpausselkä kulkee alueen tuntumassa katkeilevana reunamuodostumana, joka kohoaa Jaalan kirkonkylän kohdalla ja Sokerimäen itäpuolella selväpiirteisenä. Reunamuodostuman juureen on kerrostunut laajoja hieta- ja savialueita. Jaalan kirkonkylän ranta-alueilla saveen on sekoittunut liejua. Savikkoja pirstovat useat kallioalueet, joiden rinteillä on ohuita moreenikerroksia. Kallioperältään alue jakautuu Etelä-Suomen graniittivyöhykkeeseen kuuluviin graniittialueisiin ja Kaakkois-Suomen rapakivimasiivien rapakivigraniittialueisiin. Pyhäjärven tuntumassa rapakivigraniitti on sarvivälkepitoista.

Toisen Salpausselän eteläpuolella aukeava Pyhäjärvi on Kymijoen järvijakson viimeinen järvi ennen Kymenlaakson läpi kulkevaa vähäjärvistä jokijaksoa. Pyhäjärvi on laaja ja vähäsaarinen allas, joka ulottuu syvimmillään yli 17 metrin syvyyteen. Jaalan kirkonkylän tuntumassa sijaitsevien kaisla- ja luhtarantaisten Jaalanlahden ja Kyrönlahden syvyys jää kuitenkin monin paikoin alle kahteen metriin. Jaalanlahdella ja Kyrönlahdella pesii useita kosteikkolintulajeja. Lahdet ovat myös tärkeitä vesilintujen muuttoaikaisia levähdyspaikkoja.

Alueen kasvillisuus on monipuolista. Salpausselän kuivia hiekka- ja sorakankaita hallitsevat puolukkatyyppin mäntymetsät. Kallioalueiden kupeissa kasvaa paikoin kuusivaltaisia tuoreita kangasmetsiä. Alueella on paljon kulttuurikasvillisuutta, joka hyötyy Salpausselän lämpimien etelärinteiden suotuisista ilmasto-oloista. Jaalan kirkonkylän koillispuolella sijaitsee kasvillisuudeltaan arvokas Sokerimäen lettosuo.

Kulttuuripiirteet

Jaalan kirkonkylän alueen kiinteän asutuksen tiedetään periytyvän viimeistään 1400-luvulta. Liikenteellisesti ja ilmastollisesti edulliselle paikalle muodostuneen Jaalan vanhakylän Jaalankylässä on ollut 1500-luvun alussa ainakin kuusi tilaa. 1700-luvun lopulla aluetta on asuttu jo tiheästi. Jaalankylän vanha kyläkeskus on sijainnut mahdollisesti Ala- ja Ylä-Poterin talojen tienoilla, mutta alueella on voinut olla muitakin asuinsijoja. 1700-luvun rakennuskannan jäännöksiä on ainakin sekä Jaalan paloaseman eteläpuolella että Liikasenmäen museoalueella, jonne on rekonstruoitu vanha puustelli.

Alkuaan liittiin kirkollisesti kuulunut Jaala sai kappeliseurakunnan oikeudet vuonna 1810. Kirkkoherrakunnaksi Jaala erotettiin vuonna 1873, ja kylän maamerkkinä kohoava kirkko valmistui vuonna 1878. Kirkonkylän toiminnallinen keskus on muodostunut kylää halkovan raitin ympärille. Sen eteläpuolella aukeavat Pyhäjärven rannoille raivatut viljelykset. Kirkonkylässä ja sitä ympäröivien viljelyalueiden yhteydessä on useita arvokkaita rakennuksia, kuten 1860-luvulla rakennettu veteraanitalo, Ala-Poterin entinen ratsutila sekä 1900-luvun alussa rakennetut Jaalan pappila ja Kesäniemen huvila. Alueella on myös paljon uudehkoa matalaa rakennuskantaa, jonka sijoittelu noudattaa maiseman perinteisiä linjoja.

Jaalan kirkonkylää ympäröivät sotahistorialliset kohteet. Kylän itäpäässä, hautausmaan tuntumassa, sijaitsevat 1700-luvulla rakennetun linnoituksen, redutin rauniot. Redutin arvellaan rakennetun Kustaa III:n sodan aikana vuosina 1788–1790 pysäyttämään venäläisjoukkojen eteneminen Jaalan kirkonkylää halkovalla tiellä. Redutin vallit ovat madaltuneet vuosien kuluessa, mutta linnakkeen muoto on säilynyt tunnistettavana. Maisema-alueen länsiosassa on ensimmäisen maailmansodan aikainen puolustusasema, joka on rakennettu Pyhäjärven Jaalanlahden lounasrannalla sijaitsevalle mäelle. Varustukset alkavat Fuortin tilasta ja jatkuvat mäkeä pitkin Niemenpohjana tunnetun lahden kallioille.

Peltoviljely on juurtunut Jaalan seudulle varsin myöhään. Alueen asukkaiden toimeentulo perustui 1600-luvun lopulle saakka erä- ja kaskitalouteen. Nykyisin Jaala on vakiintunutta maa- ja metsätalousaluetta, jonka peltomaisemat ovat pysyneet avoimina niin kirkonkylän tuntumassa kuin kirkonkylää ympäröivissä Metsäkylässä ja Kyrönkylässäkin. Maisema-alueen laajat ja yhtenäiset peltomaisemat ovat poikkeuksellisia muutoin metsäisellä ja järvisellä seudulla. Taajama-alueen ulkopuolella maisema-alueen asutus on hajanaista, mutta Pyhäjärven Kyrönlahdelle johtavan tien varrella on säilynyt perinteisen tiiviin kylärakentamisen piirteitä.

Maisemakuva

Jaalan kirkonkylä sijaitsee Toisen Salpausselän etelärinteellä, luonnonpiirteiltään vaihtelevassa maisemassa. Kirkonkylän tärkeimmät rakennukset ovat ryhmittyneet nauhamaisesti kyläraitin varteen. Mutkittelevan rai-

tin eteläpuolella aukeavat avarat, rakentamattomina säilyneet rantapellot. Kirkonkylän ulkopuolella maatilat sijaitsevat hajanaisesti peltojen keskellä. Alueen maisemakuvaa rajaavat Pyhäjärven sekä katkonaisen mutta vahvapiirteisen Salpausselän ohella avokallioiset ja jyrkkärinteiset kalliokumpareet.

Jaalan kirkonkylästä avautuu pitkiä kaukonäkymiä matalien ja ruovikkoisten rantojen yli laajaselkäiselle Pyhäjärvelle. Pyhäjärven Sahaniemi on kallioinen ja metsäinen niemi, jonka mökkiasutus ja uusi asuinalue rajautuvat maisema-alueen ulkopuolelle. Jaalan kirkonkylä on tiivis ja matala taajama, jonka keskellä kirkko on säilyttänyt hallitsevan asemansa. Kirkonkylän maisema on muuttunut viime vuosikymmenien aikana voimakkaasti Salpausselän tuntumassa, jonne on linjattu leveä maantie, kaivettu laaja soranottoalue ja rakennettu uusia asuinalueita.

Arviointi

Jaalan kirkonkylä ja sen tuntumassa aukeavat Kyrönkylän ja Metsäkylän laajat yhtenäiset viljelyaukeat muodostavat edustavan ja eheän peltomaisemakokonaisuuden, joka on poikkeuksellinen metsämaiden leimamallalla seudulla. Maisema-alueen tärkeimpiä arvotekijöitä ovat avoimet, uudisrakentamiselta säästyneet peltonäkymät, kirkonkylän vanha rakennuskanta, sotahistorialliset kohteet sekä kirkonkylässä edelleen hahmottuva nauhamaisen rinnekylän rakenne.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 1 kohde

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Sokerimäen leton luonnonsuojelualue

LVO Lintuvesiensuojeluohjelma: Jaalanlahti, Kyrönlahti, Lintukymi ja Suolalahti

SSO Soidensuojeluohjelma: Sokerimäen letto

KAO Arvokkaat kallioalueet: Loukkaanvuori

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Sokerimäenletto; Pyhäjärvi

Tiedot haettu 26.5.2015

Jaalan kirkonseudun kulttuurimaisema

Kunta: Kouvola

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

58. Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema on tyypillinen kaakkoisen Suomen viljelymaisema, jossa on runsaasti edustavia kyläkokonaisuuksia ja arvokasta kartanokulttuuria. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Sippolanjoen ja Summanjoen laaksot, 1995), jonka rajaukseen on lisätty inventoinnin perusteella Turkian kylän viljelyaukea Liikkalan luoteispuolella. Maisema-alueen rajausta on muokattu nykyisen maankäytön mukaisesti.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Hamina, Kouvola
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Kaakkoinen viljelyseutu
Pinta-ala	7 079 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 65 ha maatalousalueita: 3 994 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 2 330 ha rakennettuja alueita: 554 ha vesialueita: 136 ha

Luonnonpiirteet

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema on laaja Kaakkois-Suomen rapakivialueelle sijoittuva viljelymaisemakokonaisuus. Alueen valtakivilaji on viborgiitti, mutta paikoin kallioperässä on myös pyterliittiä. Jokilaaksojen peltotasankoja reunustavat kalliioseinämät, jotka ovat syntyneet viborgiitille tyypillisen suorakulmaisen rakoilun ja rapautumisen seurauksena. Metsäisillä kallioselänteillä on runsaasti rapakivialueelle tunnusomaisia lohkkareikkoja.

Maisema-alueen avarat jokilaaksot ovat pääasiassa jääkauden loppuvaiheessa kerrostuneen lustosaven peittämiä. Järvien tuntumassa ja jokien tuntumassa saviseen maaperään on sekoittunut liejua. Savikkoa reunustavat moreenipeitteiset kalliomaat, joiden maaperän alta on paljastunut monin paikoin laajoja avokallioita. Alueella on myös hietaa ja hiekkaa paikallisina kasautumina. Laajimmat hiekkaperäiset alueet ovat Suurijärven eteläpuolella Tanskalanmäen tuntumassa.

Maisema-alueen pohjoisosia halkoo alueen koillispuolella sijaitsevilta suoalueilta alkunsa saava Sippolanjoki, johon yhtyy muutamia pienempiä jokia ja puroja. Sippolanjoki on kapeahko ja mutkitteleva joki, joka on paikoin kaivautunut syvälle savimaahan. Vähäsateisina aikoina Sippolanjoen uoma on lähes kuiva. Joki yhtyy koillisesta laskevaan Summanjokeen Metsäkylässä, josta joet laskevat maisema-alueen keskivaiheilla sijaitsevaan Suurijärveen. Suurijärvestä vedet virtaavat Suomenlahteen leveänä ja tummavetisenä Summanjokena. Alajuoksultaan tulvaherkän joen vedenkorkeutta säädeltiin 1950-luvulta vuoteen 2010 asti Summan paperitehtaan vedensaannin varmistamiseksi. Säännöstely lopetettiin tehtaan sulkemisen jälkeen. Samalla jokeen rakennetut säännöstelypadot muutettiin pohjapadoiksi.

Maisema-alueella on muutamia pienehköjä järviä. Maisema-alueen pohjoisosissa sijaitsevat matalat ja ruovikkoiset Orijärvi ja Kosjärvi kuuluvat Sippolanjoen valuma-alueeseen. Järvien tuntumassa on Suurijärven kookas suoalue, joka on muodostunut umpeenkasvamisen seurauksena viljelyalueiden keskelle. Maisema-alueen suurin järvi, Metsäkylän Suurijärvi on matala ja ruovikkoinen allas, johon kerääntyy muuttoaikaan runsaasti joutsenia. Keväisin järven tuntumaan muodostuu laajoja tulvajärviä.

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kasvillisuus on keskimäärin rehevää. Alueen metsät ovat pääasiassa kuusivaltaisia havumetsiä, mutta alueella kasvaa myös jaloja lehtipuita. Karuinta kasvillisuus on kallioisilla selännealueilla, joiden tuntumassa kasvaa satunnaisia pieniä kallionaluslehtoja. Alue on intensiivisesti viljeltyä, ja kulttuurivaikutus näkyy kasvilajistossa selvästi. Jokilaakson suojeltuja luontokohteita ovat Uuperinmäen kallionaluslehto Metsäkylän Suurijärven luoteispuolella sekä Reitkallin eteläpuolella sijaitseva Suurivuoren jalopuumetsikkö.

Kulttuuripiirteet

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen maisema-alueelta tunnetaan muinaisjäännöksiä aina kivikaudelta alueen teollistumisen alkuvaiheisiin saakka. Runsaimmat muinaisjäänöskeskittymät sijaitsevat Sippolan kirkonkylän tuntumassa, Liikkalan pohjoispuolella sekä Metsäkylässä. Vanhinta kerrostumaa edustavat Ruotilan, Liikkalan ja Reitkallin kampakeraamisen ajan muinaisjäännökset.

Alueen nykyisen kulttuurimaiseman rungon muodostavat 1600-luvulla annettujen läänitysten myötä syntyneen kartanokulttuurin jäljet. Sippolan kartano syntyi Ruotsin kuningatar Kristiinan lahjoitettua vuonna 1649 huomattavat maa-alat valtaneuvos Lorentz Creutzille, joka perusti Sippolan kylään säterin. Turun rauhaa (1743) edeltäneen venäläismiehityksen aikana Sippolan kartanon rakennukset poltettiin ja tila autioitui, kunnes se nousi uuteen kukoistukseen 1780-luvun jälkeen von Dahlen -suvun omistuksessa.

Toinen alueen suurista läänityksistä oli vuonna 1790 van Schutelen -suvulle lahjoitettu Liikkala, johon sisältyi Liikkalan, Mämmälän ja Ruotilan kylien maita. Liikkalan säteri muutettiin Liikkalan hovin sääntöperintötilaksi vuonna 1835. Alueen kolmas huomattava kartanokokonaisuus on Summan kartano, jonka historia pohjautuu 1400-luvulla perustettuun Poitsilan säteriin. Kartanon nykyinen päärakennus on 1800-luvun lopulta, mutta kartanon mailla on 1600-luvulta periytyviä puistoalueita. Summan kartanokokonaisuuteen kuuluu myös asuinrakennuksia, eläinsuojia sekä vanhoja talousrakennuksia.

Kartanot ovat ohjanneet alueen maatalouden ja asutusrakenteen kehitystä. Sippolan kartano otti 1800-luvulla käyttöön väkilannoitteet ensimmäisenä itäsuomalaisena kartanona. Kartanossa ryhdyttiin myös hyödyntämään jo varhain kylvöheinää ja salaajitettujen peltojen vuoroviljelyä. Sippolan kartanon ja Liikkalan hovin maista, torpista ja lampuodeista muodostettiin valtion omistamia tai kokonaan itsenäisiä tiloja 1800-luvun

lopulla ja 1900-luvun alussa. Lopullisesti Sippolan viljelymaat siirtyivät valtiolle 1909, jolloin kartanossa aloitti toimintansa koulukoti.

Sippolan kartano on vaikuttanut myös alueen kirkolliseen elämään. Creutz rakennutti Sippolan ensimmäisen kappelin 1600-luvun jälkipuoliskolla, ja 1870-luvulla Sippolan hovin omistaja kapteeni Alexander Leonard von Daehn osallistui nykyisen kirkon rakentamiseen raha- ja maalahjoituksin. Sippolan kirkon ympärille muodostunut kirkonkylä on säilyttänyt historiallisen rakenteensa hyvin. Kirkonkylää halkovaa maantietä reunustavat nauhana vanhat rakennukset, kirkko ja kartano sekä 1900-luvun alun kirkonkylämiljöölle tunnusomaiset asuintalot ja kaupat. Sippolan arvorakennuksiin kuuluvat myös pappila vuodelta 1843, von Daehnin hautakappeli vuodelta 1890, Sippolan metsäkoulun rakennukset sekä vuonna 1952 rakennettu lääkäritalo.

Maisema-alueella on lukuisia sotilastoiminnan jälkiä 1700- ja 1800-luvuilta. Hattujen sodan päättäneen Turun rauhan (1743) yhteydessä Liikkala jäi Venäjän hallintaan ja venäläiset rakensivat sinne linnoitteita. Linnoitteiden vallit muodostavat edelleen selväpiirteisen maisemaelementin, joka erottuu viljelymaiseman reunalla nurmeltuneina ja pehmeäpiirteisinä kumpareina. Venäläiset rakennuttivat Liikkalaan myös kasarmeja. Vuonna 1835 kasarmit purettiin ja myytiin kyläläisille, jotka olivat vastanneet kasarmien puuhuollosta. Kasarmien raunioita voi edelleen nähdä kivikumpareina Aholanmäentien molemmin puolin. Osassa Liikkalan taloista ja rakennuksista on käytetty kasarmeilta jäänyttä hirsi- ja puutavaraa rakennusmateriaalina.

Jokilaaksojen laajat peltoaukeat ovat pysyneet avoimina ja viljelykäytössä. Perinteisen viljelymaiseman yhteydessä on säilynyt vanhaa rakennuskantaa esimerkiksi Hirvelässä, Metsäkylässä, Reitkallissa ja Summassa. Myös Mataroja ja Ruotila ovat maisemallisesti edustavia kyliä. Alueelle aikoinaan tunnusomainen lypsykarjatalous on vähentynyt peltoviljelyn ja ympäröiviin kaupunkeihin suuntautuvan työssäkäynnin lisääntyessä. Jokilaaksoissa harjoitetaan myös pienimuotoista yritystoimintaa sekä hevos- ja lammastaloutta.

Maisemakuva

Sippolan- ja Summanjokilaaksot muodostavat idyllisen maaseutumaisemakokonaisuuden, jossa vuraat viljelykset yhdistyvät saumattomasti vanhojen kartanoiden rakennushistoriallisiin arvoympäristöihin ja vanhan rakenteensa säilyttäneisiin kyläkokonaisuuksiin. Jokilaakso levittäytyy rapakivikallioiden reunustamalla savikkoalueella laajana, tasaisena ja yhtenäisenä viljelyalana. Sippolan- ja Summanjoet virtaavat peltojen keskellä matalarantaisissa uomissaan, jotka puristuvat muutamin paikoin jyrkkäseinäisten kallioiden väliin.

Alueen maisemakuvassa näkyvät hyvin alueen monet historialliset vaiheet. Jokilaaksojen maanomistusolot ja maankäyttö ovat pitkäaikaisen kartanokulttuurin muovaamia. Lisäksi alueella on runsaasti osin maisemaan sulautuneita sotahistoriallisia jälkiä. Laajoista viljelyaloista koostuvaa vakiintunutta maaseutumaisemaa elävöittävät uudehkot hevostilat. Maisema-alueen eteläisimpiin osiin, Haminan kaupungin tuntumaan on kehittynyt taajamamaista asutusta. Haminan tuntumassa jokilaakson lähimaisemaa hallitsee Valtatie 7:n uusi linjaus.

Arviointi

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema on edustava kulttuurimaisemakokonaisuus, jonka rungon muodostavat jokilaaksojen avarat, paikoin lähes lakeusmaiset peltoalat. Alueen maisemaa elävöittävät monipuolinen kulttuurihistoria ja maiseman perinteiseen rakenteeseen hyvin istuva rakennuskanta. Yksittäisiä kulttuurihistoriallisia arvotekijöitä alueella ovat Sippolan kirkonkylä, kartanokokonaisuudet sekä Kymijoen rajalinnakkeet, jotka ovat ohjanneet alueen maisemien kehittymistä 1600- ja 1700-luvuilta saakka. Maisema-alueelta tunnetaan runsaasti eri aikakausien muinaisjäännöksiä.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 67 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Kymijoen rajalinnakkeet; Sippolan kirkonkylä

Arvokkaat perinnebiotoopit: Rantaniemen laidun

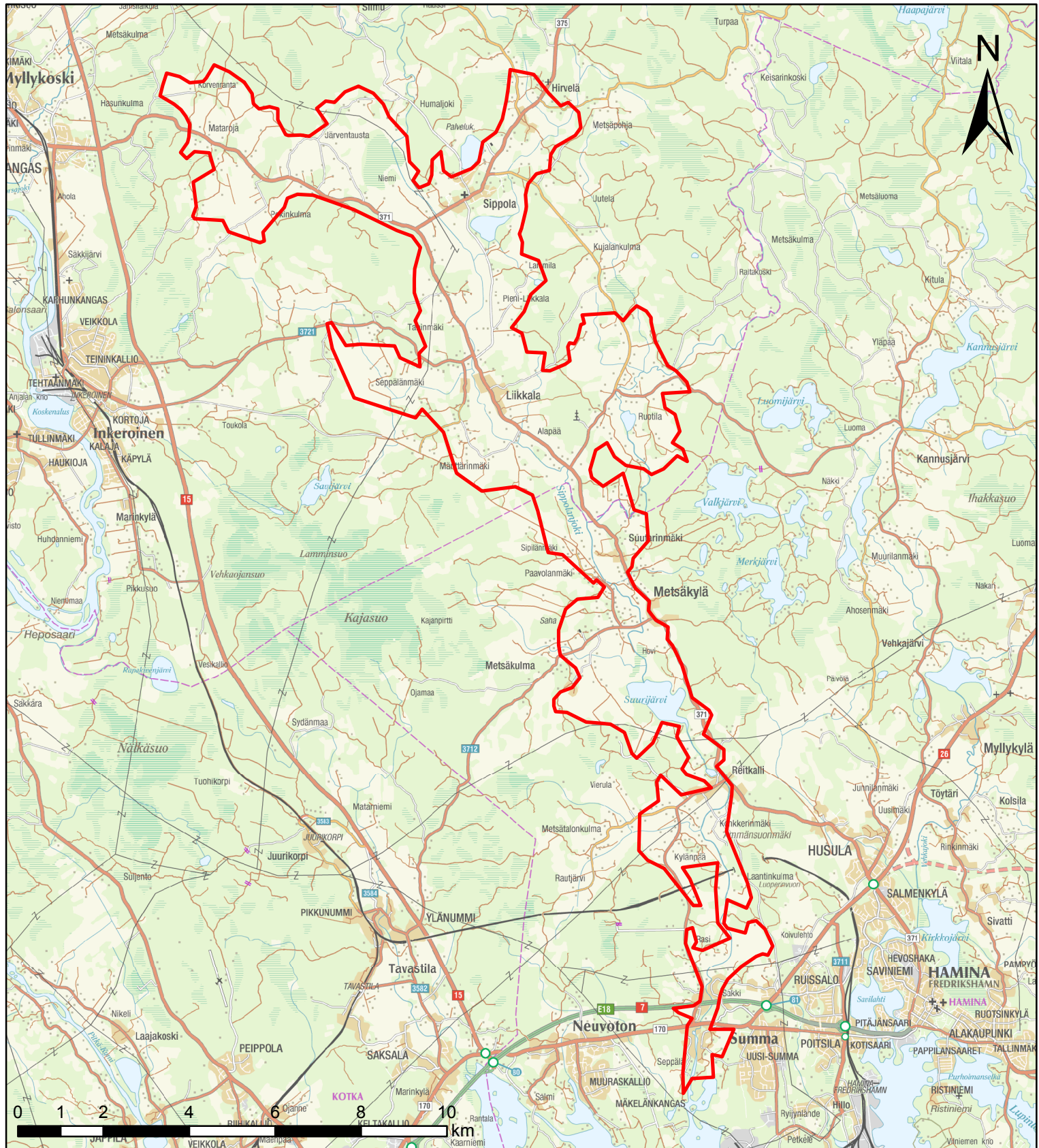
LTA Luontotyyppipäätökset: Suurivuoren jalopuumetsikkö

LHO Lehtojensuojeluohjelma: Uuperinmäen kallionaluslehto

Tiedot haettu 26.5.2015

Sippolan- ja Summanjokilaaksojen kulttuurimaisema

Kunta: Hamina, Kouvola
Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

59. Klamilan kulttuurimaisema

Klamilan kulttuurimaisema on yhtenäinen ja edustava maaseutumaisemakokonaisuus, jota luonnehtivat laajat peltoaukeat, lohkareikkoiset metsämaat sekä monipuoliset maastonmuodot. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, jota esitetään inventoinnin perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Virolahti
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Suomenlahden rannikkoseutu
Pinta-ala	2 030 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 16 ha maatalousalueita: 914 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 905 ha rakennettuja alueita: 194 ha vesialueita: 0 ha

Luonnonpiirteet

Klamilan kulttuurimaiseman kallioperä on Kaakkois-Suomen rapakivimassiivin kuuluvaa rapakivigraniittia, viborgiittia. Suuri osa maisema-alueen peltoaloista on raivattu rikkonaisen kallioperän keskelle muodostuneeseen leveään mutta pienpiirteiltään sirpaleiseen laaksoon. Laakson reunoilla metsäiset ja lohkareikkoiset kalliomaat kohoavat noin 20–30 metriä viljelysten yläpuolelle. Klamilan seudun metsät ovat pääasiassa kuusivaltaisia havumetsiä, mutta alueella kasvaa myös satunnaisia jaloja lehtipuita. Yleispiirteiltään alueen kasvillisuus on rehevää.

Maisema-alueen maaperä on pääasiassa savea ja liejusavea. Savikot ovat kerrostuneet vanhaan merenpohjaan. Peltoaluetta reunustavilla kalliomailla on ohuita moreenikerrostumia, ja maisema-alueen länsireunassa kulkee rikkonainen harjumuodostuma. Alueen maisemalle antavat oman leimansa myös viljelylaaksoa itä-länsisuunnassa halkovat matalat reunamoreenimuodot, jotka kirjoittavat etenkin Rikon ja Yläjoen kylämaisemaa pieninä kivisinä harjanteina. Alueella on jonkin verran suopainanteita, jotka ovat keskittyneet etenkin Länsikylän länsipuolelle. Osa suoalueista on kuivattu viljelykäyttöön.

Aluetta mutkitellen halkova pieni Pyölinjoki kerää vetensä niin peltoalueilta kuin ympäröivien metsämaiden pienistä järvistäkin. Pyölinjoki laskee laajan suisto- ja kosteikkoalueen läpi Suomenlahden Klamilanlahteen. Samaan lahdenpohjaan laskevat myös maisema-alueen lounaisosissa kulkevan Sydänkylänojan kuljettamat Sydänkylän peltoaukeiden vedet. Pyölinjoki ja Sydänkylänoja ovat reheviä ja virtaamaltaan suhteellisen niukkoja jokia. Alueen ainoa koski, Klamilan koski, on perattu, mutta sitä on pyritty entisöimään esimerkiksi kalaistutuksia silmälläpitäen.

Kulttuuripiirteet

Maisema-alueen viljelyalat jakautuvat karkeasti kahteen osaan, Klamilan ja Sydänkylän seutuun sekä Pyölinjokilaaksoa myötäilevään Häppilän ja Kattilaisten avaraan peltomaisemakokonaisuuteen. Maisema-alueen toiminnallinen keskus on Klamilan kylä, jonka peltojen reunamilta on löytynyt useita kiinteitä asuinpaikkajäännöksiä eri aikakausilta. Klamilan tiivis kyläkokonaisuus on ryhmittynyt Suuren Rantatien (Kuninkaantien) varteen. Rantatie kulkee maisema-alueen halki Koukin ja Klamilan kylien välillä vähintään 300 vuotta vanhaa linjausta noudattaen. Kuninkaantien rakenteisiin liittyvät Klamilassa muun muassa vanha kiviholvisilta sekä entinen kestikievari.

Klamila ja sen tuntumassa sijaitsevat Koukila, Malmila ja Sydänkylä on mainittu kirjallisissa lähteissä jo 1500-luvulla, jolloin kylien yhteinen talomäärä oli noin 20. Klamilan ympäristön maatalousmaisema on säilyttänyt perinteisen rakenteensa, jossa asutus on ohjautunut peltojen ympäröimille kumpareille. Kylän vanhimmat rakennukset on rakennettu vuonna 1865 riehuneen suuren tulipalon jälkeen. Klamilan eteläpuolella sijaitsee Kelviikin kalasatama, jossa on säilynyt tiivis kala-aittojen ja venevajojen rykelmä pienen poukaman ympärillä. Klamilan länsipuolella sijaitseva Sydänkylä on säilyttänyt perinteisen ilmeensä, johon kuuluvat useat 1800-luvun puolivälistä periytyvät empirepiirteiset rakennukset pihapiireineen.

Klamilan pohjoispuolella levittäytyy Pyölinjoen varrelle muodostunut kylien ketju, joka jakautuu Länsikylän sirpaleiseen peltoaukeaan sekä Länsikylän luoteispuolella aukeaviin Häppilän ja Kattilaisten yhtenäisiin ja avariin peltoaloihin. Länsikylä on keskiajalta periytyvä tiivis kyläkokonaisuus, jonka asutus sijaitsee peltoja nauhamaisesti halkovien teiden varsilla. Viimeistään 1500-luvulla asutetuissa Häppilässä ja Kattilaissa on runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Huomattavin rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus on Häppilän Ollinmäen edustava ja tiivis rakennusryhmä, joka periytyy 1800-luvulta.

Maisema-alueen elinkeinorakenne on muuttunut voimakkaasti viimeisimpien vuosikymmenten aikana. Vielä 1970-luvulla alueella toimi useita lypsykarjatiloja, mutta nykyisin tilat ovat erikoistuneet lähinnä peltokasvi-viljelyyn ja hevostalouteen. Monet alueen asukkaista käyvät töissä Haminan ja Kotkan alueella, ja kyliin on syntynyt perinteisestä maataloudesta irrallaan olevaa yritystoimintaa. Maisema-alueella on myös paljon loma-asutusta, joka on sijoittunut kylien ohella Klamilanlahden ranta-alueille. Karjatalouden loputtua alueen perinnebiotoopit ovat kasvaneet suurilta osin umpeen.

Maisemakuva

Klamilan kulttuurimaisema ryhmittyy useaksi yhtenäiseksi viljelyaukeaksi, joita metsä- ja kallioalueet erottavat toisistaan. Alueen laajimmat peltoalat sijaitsevat Pyölinjoen varrella Kattilaissa ja Häppilässä, joiden

kylämaisemissa avautuu paikoin jopa lakeusmaisia näkymiä. Häppilän eteläpuolella sijaitsee Länsikylän, Koukin ja Sydänkylän muodostama sirpaleisempi ja mäkisempi peltomaisemavyöhyke, jonka keskellä on Suuren Rantatien varteen kehittynyt tiivis ja rakenteeltaan monikerroksinen Klamilan kylä.

Maisema-alueen viljelyalat ovat hyvin hoidettuja. Viljelyalankoja reunustavat matalat ja karut kalliokumppareet sekä rapakivilohkareiden täyttämät metsät. Maiseman yleisilme on vaihteleva ja paikoin pienipiirteinen, mutta siellä täällä aukeaa myös pitkiä, avaria näkymiä. Vesistöt puuttuvat alueen maisemakuvasta lähes kokonaan lukuun ottamatta Klamilan eteläpuolella aukeavaa Klamilanlahtea, jonka rannalle on muodostunut satamatoimintaa.

Klamilan kulttuurimaiseman moninaiset piirteet hahmottuvat hyvin aluetta halkovilta teiltä käsin. Etenkin mutkaiselta Suurelta Rantatieltä aukeaa vivahteikkaita näkymiä, joita reunustavat kivisten peltojen ohella jyrkkäpiirteiset kalliomaat ja vanha kyläasustus. Myös Häppilän ja Kattilaisten länsipuolella kulkeva maantie on maisemallisesti edustava. Klamilan itäpuolella sijaitsevan Pyölinvuoren laelle on rakennettu näkötorni, josta avautuu laajoja näköaloja niin alueen karuille metsämaille, peltotasangoille kuin Klamilan edustan saaristoonkin.

Arviointi

Klamilan kulttuurimaisema on yhtenäinen ja edustava maaseutumaisemakokonaisuus, jota leimaa laajojen peltoaukeiden ja metsäisten mäkimaiden vaihtelu. Alueen maisema-arvot perustuvat elinvoimaisiin ja avoimiin viljelymaisemiin, vireisiin kyliin, vanhaan ja historiallisilla paikoilla sijaitsevaan rakennuskantaan sekä rapakivialueelle tunnusomaisiin luonnonpiirteisiin.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 17 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Suuri Rantatie

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Rikon kulleroalue

Tiedot haettu 26.5.2015

Klamilan kulttuurimaisema

Kunta: Virolahti

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Kuva: Heli Vauhkonen, Justiina Nieminen

60. Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema

Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema on vaihteleva ja pienipiirteinen maaseutumaisemakokonaisuus, joka on syntynyt Vaalimaanjokea reunustaville savikoille. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Vaalimaanjokilaakso, 1995), jonka rajausta supistetaan inventoinnin perusteella siten, että Vaalimaan eteläpuoleiset alueet rajautuvat maisema-alueen ulkopuolelle.

Maakunta	Kymenlaakso
Kunta	Miehikkälä, Virolahti
Maisemamaakunta	Eteläinen rantamaa
Maisemaseutu	Kaakkoinen viljelyseutu
Pinta-ala	1 793 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 17 ha maatalousalueita: 917 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 678 ha rakennettuja alueita: 144 ha vesialueita: 38 ha

Luonnonpiirteet

Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema sijaitsee Kaakkois-Suomen rapakivialueella. Maisema-alueen kaliooperä on viborgiittia, jonka ominaisuudet ovat vaikuttaneet alueen vaihtelevaan suurmaisemaan. Lohkareiset, osin moreenipeitteiset kallioalueet reunustavat jokilaaksoa sen molemmin puolin. Jokilaakson pohjalle on kerääntynyt pienehköjä savikoita, joihin on sekoittunut paikoin liejua. Laajimmat savikkoalueet sijaitsevat alueen pohjoisosissa. Vaalimaanjokea seurailee katkonainen harjujakso, jonka rinteille Saivikkalan ja Suurikylän kylien rakennuskanta on keskittynyt. Alueella on joitakin pieniä soita ja suokuivioita.

Viljellyn jokilaakson keskellä kulkeva pieni ja mutkitteleva Vaalimaanjoki laskee Suomenlahteen Venäjän puolella Koskelanjokena. Joki saa alkunsa Luumäen eteläosassa sijaitsevan Luotosenjärven ympäristöstä, noin 65 metrin korkeudelta merenpinnasta. Vaalimaanjoessa on joitakin koskiosuuksia, joiden yhteyteen on rakennettu pieniä myllyjä, sahoja ja vesivoimalaitoksia. Joki on ollut aikoinaan suljettu kahdella padolla, Reinikkalankosken järjestelypadolla ja Mattilan Myllykosken padolla. Maisema-alueen ainoa järviolue on Savanjärven ruovikkoinen Antlahti Saivikkalan itäpuolella.

Vaalimaanjokilaakson kasvillisuus on vaihtelevaa. Harjualueilla on karuja puolukkatyyppin kankaita, mutta jokivarressa kasvaa rehevämpiä lehtipuuvaltaisia metsiä. Viljeltyjen alueiden tuntumassa ja pihapiireissä on runsaasti kulttuurikasvillisuutta.

Kulttuuripiirteet

Vaalimaanjokilaaksossa on runsaasti merkkejä muinaisesta asutuksesta. Kivikaudelle ajoitettuja esihistoriallisia asuinpaikkoja tunnetaan etenkin Vaalimaan pohjoispuolelta Häkälän ja Mattilan ympäristön harjualueilta. Myös Saivikkalan eteläpuolelta tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja. Jokilaakson pitkäaikaisesta raja-
maasijainnista muistuttaa Kotolan kylän Kalliopellolla sijaitseva Uudenkaupungin rauhan (1721) rajakivi.

Jokilaakson tiiviimpiä perinteisiä kyläkeskuksia ovat Virolahden Mattila, Miehikkälän Suurikylä sekä Miehikkälän kirkonkyläsi kasvanut Saivikkala. Niiden välillä asutus on jakautunut tasaiseksi haja-asutukseksi joen molemmille rannoille. Asutus myötäilee pääsääntöisesti jokivartta sekä joen itärannalla kulkevaa vanhaa maantietä. Jokilaakson vanhaa rakennusperintöä edustavat muun muassa 1800-luvulla rakennettu Taarin tila Mattilan kylässä sekä Vaalimaan kyläkeskuksen pohjoispuolella sijaitseva Metsä-Kuokan tila. Maisema-alueen pohjoisosia hallitsee Miehikkälän kirkonkylä, jonka kiintopiste on vuosina 1879–1881 rakennettu kertaustyylejä edustava tiilikirkko. Miehikkälässä on myös Salpalinjan puolustusvarustuksia.

Alueen viljelymaisema on vanhaa ja vakiintunutta. Valtaosa alueen viljelyksistä on keskittynyt jokiuoman ympärille savikkomaille, mutta peltoja on sirpaleisempina laikkuina myös mäkien ja harjujen notkelmissa. Alueella on myös pitkään käytössä olleita laidunmaita, joista Miehikkälän Ukkolan keto on maakunnallisesti arvokas perinnebiotooppi. Jokilaakson kehitystä ovat maatalouden ohella ohjanneet maisema-alueen tuntumassa sijaitsevat kivilouhimot, joiden historia ulottuu 1700-luvun alkuun Pietarin rakentamisen aikoihin. Nykyisin alueen tuntumassa on vilkas rajakaupan keskittymä. Vaalimaanjokilaaksossa on myös jonkin verran matkailupalveluita.

Maisemakuva

Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaiseman maisemakuva on vaihteleva ja pienipiirteinen. Kumpuilevasta korkokuvasta sekä mutkittelevista joki- ja tielinjoista huolimatta maisema-alueella avautuu useita pitkiä peltoalan ja jokiuoman hallitsemia näkymiä kohti laaksonreunan metsäisiä rapakiviselänteitä. Alueen peltoalat ovat pääsääntöisesti avaria ja metsäalueiden tiiviisti rajaamia. Asutus sijaitsee niiden keskellä hajanaisena nauhana. Alueella on muutamia vanhoja arvorakennuksia sekä edustavia pihapiirejä jalopuineen.

Valtakunnanrajan läheisyys näkyy maisema-alueella monin tavoin. Alueella ja sen tuntumassa on vanhoja rajakiviä, ja Miehikkälän kirkonkylässä on säilynyt Salpalinjan rakenteita. Maisema-alueen eteläosaa rajaa van Valtatie 7:n varteen on kehittynyt uuden rajakaupan synnyttämiä varastohallimaisia kaupparakennuksia, jotka erottuvat aukeassa peltomaisemassa selvästi. Maisema-aluetta halkovalla harjujaksolla on joitakin sorakuoppia.

Arviointi

Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema on elävä ja yhtenäinen jokilaakson viljelymaisema. Etenkin alueen pohjoisosissa perinteinen maisemakuva on säilynyt hyvin. Alueen halki mutkittelevilta maantieltä ja kukkuloilta avautuu monia pitkiä peltonäkymiä, joissa korostuvat alueen maatalousmaiseman vakiintunut luonne ja historiallinen kerroksellisuus.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 41 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Salpalinja; Uudenkaupungin rauhan rajakivet (Kalliopellon kivi)

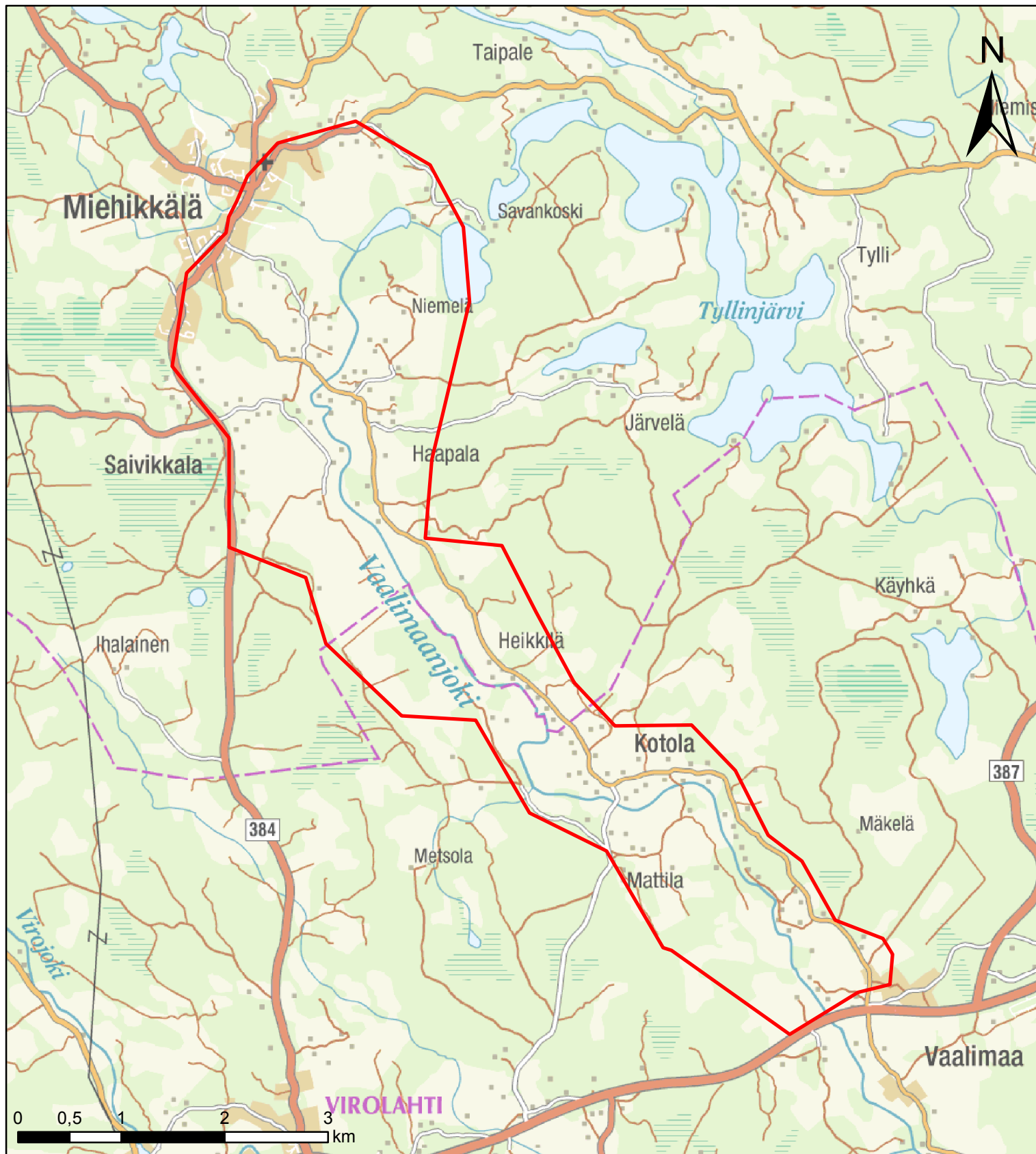
Arvokkaat perinnebiotoopit: Ukkolan keto

Tiedot haettu 26.5.2015

Vaalimaanjokilaakson kulttuurimaisema

Kunta: Miehikkälä, Virolahti

Maakunta: Kymenlaakso

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015